

18

Colectia POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE

MIHAIL SADOVEANU

Cuibul invaziilor

EDITATA
DE REVISTA

ȘTIINȚA
TEHNICĂ

MIHAIL SADOVEANU

CUIBUL INVAZIILOR

★ ★

Colecția „Povestiri Științifico-Fantastice”

18

REZUMATUL CAPITOLELOR APĂRUTE ÎN NUMĂRUL 17

În februarie 1843, exploratorul englez W. Atkinson pornea din Moscova spre Siberia, pe care o va cerceta timp de șapte ani. Întovărășit de soția lui, apoi de copilul care li s-a născut în această călătorie, Atkinson a strădat, pe mai mult de 63.000 de kilometri, întreaga Siberie meridională, munții Altai și depresiunea vastă ce se întinde între aceste culmi și munții Cerești, fiind cel dintâi european care a urmat calea spre apus, bătută odinioară de Ghinghis-han și urmașii lui.

În peregrinările sale, Atkinson trece prin peripeții nemaivăzute, se luptă noaptea cu haite de lupi, vinează mistreți, înfruntă o înspăimântătoare tornadă. De asemenea, străbătând nesfârșita pustie Gobi, călătorul cunoaște o seamă de neamuri ale Asiei Centrale. Găzduit bine de unele, cum este tribul kirghiz al sultanului Baspasihan. Atkinson urmează să ajungă la aulul depărtat al sultanului Sabek. Până acolo, însă, e nevoit să se abată pe la aulul lui Kubaldos, primejdios tilhar, foarte cunoscut la botarul chinezesc.

LUCRĂRILE CARE VOR APĂREA ÎN COLECȚIA „POVESTIRI ȘTIINȚIFICO-FANTASTICE”

Nr. 19—20.

„UZINA SUBMARINĂ ÎN PRIMEJDIE” de E. Jurist și L. Petrescu. O povestire captivantă, în care e arătată lupta pentru apărarea unei exploatare industriale, construită la 100 de metri sub fundul Mării Negre.

Nr. 21—22—23—24.

„SAHARIANA” de Max Solomon și I. M. Ștefan. O frescă a societății viitoare, în care Sahara va fi preschimbată dintr-un deșert dezolant într-o regiune înfloritoare a pământului.

TABĂRA DE LOTRI. PLECARE PRECIPITATĂ. APUS DE
SOARE ÎN PUSTIE. PLOAIE DE BOLIZI. BANDIȚII RĂMIN
MOFLUZI. SULTANII DIN STEPĂ. RĂZBOAIELE ȘI
FUNERALIILE LOR.

Trecerea de la bogăția de vegetație a unei oaze la goliciunea deșertului, de la scenele pline de viață din aul la singurătatea cea mai desăvirșită a stepei, cufunda pe călător în cugetările cele mai înristătoare. În asemenea locuri legăturile între grupele umane sînt foarte slabe; populațiile kirghize trăiesc cu totul izolate de cealaltă lume, și chiar triburile lor au ca îndeletnicire strictă îngrijirea turmelor, așa că rar se cercetează unul pe altul; generațiile îmbătrînesc și mor fără să fi văzut obrazuri străine de cei cu care trăiesc în obște.

În prima zi de umblet, pe cînd călărea astfel pe gînduri, Atkinson avu o vedenie cătră ceea ce se chiamă la noi apa morților. Un loc de o nesfirșită întindere apăru deodată în cîmpie și pe malul lui năluci o cetate. Arbori înalți și păduri vaste se deslășurau dincolo de meterezurile zidurilor. Călătorul întorcea ochii spre altă direcție a cerului, apoi revenea fără voie și uimit spre aceleași imagini stăruitoare. Ceasuri după ceasuri lacul, cetatea și pădurile se retrăgeau neconștient, păstrînd depărtarea lor de vis, pînă ce se risipiră și se stînsură.

Doi dintre cazaci, care încă nu văzuseră asemenea fenomen, nu voiau să creadă că departe, în fața lor, nu-i decît același nisip sterp care se întindea pretutindeni la nesfirșit. Cînd viziunea pieri, își făcură semnul crucii, înfricoșați.

A doua zi după amiază, depărtarea cîmpiei își schimbă culoarea, ceea ce însemna — după cît începea a înțelege exploratorul — că nu erau prea departe de alte pășuni. Într-adevăr, într-un tirziu, dădură peste cămile care pășteau și peste herghelii de cai.

La oarecare depărtare de aceste pășuni, se arătară călăreți ce veneau întru întîmpinarea străinilor. Alții galopau în sens invers ca să dea de știre în aul.

Curînd sosiră asupra escortei lui Atkinson patru kirghizi.

Se schimbă salutarile de rigoare: aman! aman! Ciuk-a-bol trebul să răspundă la o serie de întrebări în privința locului de unde venea străinul, a locurilor cătră care umbla, a treburilor care-l purtau prin acele părți de lume.

— Răspunde, porunci Atkinson, că n-avem altă dorință mai mare decît să fim oaspeții vestitului lor șef Kubaldos.

Aferim! Kirghizii își răsuciră pe loc caii și plecară în goană să ducă această veste.

La o depărtare nu tocmai mare de aşezarea nomazilor, ieşiră întru întîmpinare alţi călăreşi. Doi se aruncară din şa şi veniră să se aşeze de o parte şi de alta a lui Atkinson, după ce-l salutară. Cei călări salutară şi ei.

Aulul era foarte întins. Douăzeci şi şapte de iurte se înşirau în vatra lui. Cîteva aveau înfîpte suliţi dinaintea intrării.

Kirghizii călăuziră pe explorator la unul din aceste corturi, dinaintea căruia aştepta un bărbat înalt îmbrăcat în halat de catifea neagră, cu căciulă de blană de sălbătăciune în cap şi incins cu şal roşu-cîrmiz. Aceiaşi paşi de întîmpinare, aceleaşi gesturi cu friul calului şi cu ajutorul la coborît, după datină, se săvîrşiră.

Cînd Atkinson coborî, kirghizul îi atinse pieptul cu palma dreaptă, apoi cu palma stîngă, după care îl pofti în cort. Deosebirea de alte primiri asemănătoare era că de data asta europeanul se afla în faţa unuia dintre cei mai vestiţi căpitani de hoji din Asia Centrală. Cît acest Kubaldos se aflase în picioare, părea înalt, din pricina călcăilor ciubotelor lui roşii. După ce se aşeză, Atkinson îl socoti că are o înălţime obişnuită, egală cu a sa, adică 1,80 m.

Kubaldos se aşezase în faţa musafirului. În dosul lui Kubaldos, vreo zece-doisprezece kirghizi, cînhîţi cu picioarele subt ei, păreau a nu avea altă menire pe lume decît să cerceteze cu o nemişominită curiozitate şi atenţie pe străin.

Cînd ceaiul fu adus, Atkinson pofti pe Kubaldos alături de el. Foarte bine şi de sine înţeles, păreau a zice ceilalţi kirghizi, rămaşi în partea cealaltă. Sultanii stau într-o parte, şi ceilalţi muritori în alta. Pentru ei Atkinson era un sultan de departe. Kubaldos alese din străchini fructe pe care le prezintă musafirului său, cu bunăvoinţă şi atenţie. Atkinson făcu acelaşi lucru cătră gazda sa.

— Şi asta-i lun, păreau a aproba spectatorii kirghizi.

Doi dintre cazaci şi Ciuk-a-voi ţinuseră să se aşeze destul de aproape de stăpînul lor; de asemenea şi un'i dintre kirghizii escortei. Li se dădu şi lor ceai şi zahar de ghiaţă; fructe însă nu. După ce se îndestulară musafirii, kirghizii localnici începură şi ei să soarbă ceşti de ceai. În vremea asta, Kubaldos se întoarse spre musafir şi începu să-l întrebe:

— Încotro călătoreşte prea cinstitul oaspe?

— Musafirul se duce la Cin-Si, răspunse Atkinson prin unul dintre cazaci; trecînd prin aceste locuri, nu se putea să nu se oprească şi aici, ca să cunoască şi să salute pe un şef așa de puternic şi de vestit. Musafirul are de asemenea intenţia să viziteze şi pe sultan Sabek; şi apoi, după aceea, trece la Cin-Si.

— Cinstitul musafir are ceva de vînzare?

— Nu.

— Musafirul are să cumpere poate ceva de la Cin-Si?

— Iok.

Acest de-al doilea răspuns îl miră. Ce caută atunci un străin prin locuri depărtate, dacă n-are de vîndut şi de cumpărat?

— De ce are cinstitul musafir atîţia oameni înarmaţi?

— Ca să se apere la nevoie, i se răspunse, şi ca să doboare vînat pentru hrană.

- Am dori să cumpărăm de la străin acele pistoale frumoase.
- Nu se poate; stăpînul nostru are nevoie de ele.
- Atunci poftesc să ne vindeți pulbere și gloanțe.
- Nici asta nu se poate, răspunse cazacul.

Atkinson încercă să-și îmblinzească gazda, arătîndu-i albumul de schițe. Kubaldos le privea, avînd gîndul în altă parte. La propunerea lui Atkinson să-i deseneze mareața înfățișare, răspunse printr-un refuz.

Pînă ce fierb oile ce am poruncit să se taie, zise el, poftesc să văd cum bate pușca cu două țevi a cinstitului musafir.

Din vorba și din înfățișarea lui Kubaldos, Atkinson înțelese că el credea că ambele țevi iau foc o dată, ca să fie lovitura mai puternică; ori își inchipuia că e un fel de pușcă în felul săbiilor duble chineze: scoți o țavă, ori alta, după plăcere. Păreră lui, în deîntîm, după privirea neîncrezătoare pe care o avea, era că, în orice caz, lucrul era mai mult un juvaer fără primejdie.

Străbătînd aulul, călătorul observase că balta nu era prea de parte. Pe luciul ei pluteau felurite sălbătăciuni aripate. Luîndu-și pușca, Atkinson se îndreptă într-acolo, urmat de Kubaldos și de oamenii lui. Cînd se apropiară de apă, citeva rațe se ridicară în zbor. Atkinson trase și una din rațe căzu pe baltă. Celelalte se învălură în aer, făcură un ocol și reveniră iar în preajmă. Englezul trase al doilea foc, altă rață se rostogoli din înălțime și căzu la pămînt foarte aproape pe Kubaldos.

Șeful kirghiz privi cu admirație arma. Urmări cu interes toate mișcărilor musafirului, pe cînd acesta o încărcă din nou.

După ce intrară în iurtă, călătorul întrebă prin unul din cazacii săi :

- Cîte zile de drum sint de aici pînă la Cin-Si ?

Gazda răspunse :

— Patru zile ; iar pînă la sultan Sabek, trei. Cel mai bun lucru, adăugă Kubaldos, ar fi să apucați prin altă parte, pe la un prietin al meu, pe care-l chiamă Ultiung ; el vă poate arăta un drum mai scurt.

Ciuk-a-boi interveni cu liniște :

- Să-l lăsăm să creadă că-i urmăm sfatul.

Cazacul se întoarse spre Kubaldos :

- Stăpînul nostru îți mulțamește ; va face cum spui.

— Dacă acest lotru alcătuieste un plan contra noastră, urmă Ciuk-a-boi, să-l lăsăm să-și ia măsurile ca și cum noi am lua drumul pe care-l arată el. Cum plecăm, noi ne învîrtejim mai tare spre răsărit, ca să ajungem în locurile lui sultan Sabek mai curînd.

Oaia era fiartă și adusă în treuci, cînd Kubaldos îl pofti pe musafirul său pe un covor înlins afară, dinaintea cortului. Slujitorii aduseră apă pentru spălatul minilor. Bucățile de oaie fură întinse dinaintea stăpînului și musafirului său.

Cazacii fripseseră o bucată de carne în țiglă și o aduseră lui Atkinson.

— După cum măria-ta ai văzut și în alte părți, lămurea Ciuk-a-
boi, acești oameni azvirl în căldare oaia înjunghiată și jupuită, fără
să-l scoată mafele, așa că în zamă ies și plutesc golomozurile ne-
mistuite din mafe.

În fața unui asemenea ospăț se strinseseră în preajma șefului
vreo cincizeci de indivizi. Cei mai mulți se uitau cu desperare la
bunătățile pregătite, știind că o oaie nu poate ajunge la atâtea guri.
Îndărătul bărbaților așteptau copiii și vreo treizeci de femei cu în-
fățișare nenorocită. La ele incaltea nu puteau ajunge decît oasele,
pentru care stăteau gata să se războiască și cini.

Mincarea oii fierte se făcu repede și sălbatic. Sfîșind în dinți
bucăți enorme, Kubaldos părea preocupat și Atkinson îl observa fără
să pară.

Era atent și Ciuk-a-boi.

— Stăpîne, zise kalmukul, cît sintem oaspeții acestui hoț, n-avem
a ne teme. El ne roagă să mai stăm o zi, ca să hodinim caii. Această
zi, însă, îi trebuie lui ca să-și facă toate pregătirile.

— Dumneata, Ciuk, crezi că trebuie să mai stăm ?

— Nici noi, nici oamenii lui Ui-ias, nu credem că trebuie să
mai stăm. Nu spunem nimic ; însă mîni, înainte de a se face ziua,
sintem gata de plecare.

— Bine, răspunse englezul.

— Vă gîndiți poate la plecare ? întrebă rîzînd Kubaldos, pe tăl-
maci.

— Iok ! răspunse cazacul.

— Stați aici și vă odihniți bine, încuviința, rinjind cu bunăvoință,
Kubaldos.

După ce se lăsă amurgul, bărbați, femei și copii începură o
mişcare foarte vie, aprinzînd focuri, pregătind căldări, aducînd în
preajmă animalele de muls. Copiii cărau ciulini și mărăcinișuri ca
să sporească flacărele. Femeile vărsau în căldări laptele amestecat
de la vaci, oi și capre, fierbindu-l domol și necontenit, pînă la un
ceas tirziu, ca să-l îngroașe. Acesta este hiranul. După ce îngroașă
acest amestec, îl scot și-l întind pe rogojini, după care îl lasă să se
zvînteze și să se usuce la soare. La urmă, îl taie în felii și-l păș-
trează, ca să-l aibă în vremea umbletelor lor. E un fel de brînză
care are înfățișarea pietrei de var. Cînd vor s-o minince, o sfarmă
în piuă și o amestecă cu lapte. Atkinson pofti să guste o bucălică
din acest hiran, muiat în lapte.

— E tot ce poate fi mai puțin bun, zise el cu liniște.

În vremea nopții, oamenii lui Atkinson dormiră iepurește, cu
mina pe arme, iar caii fură priponiți foarte aproape de ei. Călătorii
se odihni în iurta lui Kubaldos, avînd în preajmă doi cazaci și pe
Ciuk-a-boi.

Europeanul dormi bine pe blănurile de oaie. Ciuk-a-boi și caza-
cii veghiară pe rînd, prefăcîndu-se că dorm și avînd mina pe tră-
gaciurile carabinelor.

Cînd se îngină ziua cu noaptea, numai surzii cei de piatră mai
sînt în stare să doarmă într-un aul de nomazi. E atîta behăit și

muget de animale, și țipet de om, încît se aude zvon pînă la nouri. Cînd Atkinson pși din iurtă, unul din cazaci îl întîmpină.

— Noi sintem gata de un ceas, zise el.

— S-a petrecut ceva? întrebă călătorul, privindu-l cu atenție.

— Da. Kubaldos a ieșit din aul. Am văzut pe unii din kirghizi umblînd în jurul lui și vorbind, pe urmă întorcîndu-se înapoi și vorbind cu alții. După aceea Kubaldos s-a dus întovărășit de patru dintre oamenii lui. Așa că eu socot, măria-țu, că nu mai avem vreme de pierdut.

— Treci lingă Ciuk-a-boi și înștiințează-l și pe el, porunci Atkinson. Vorbiți așa ca să nu dați nimic de bănuît celor care ne observă. După ce află Ciuk-a-boi despre ce-i vorba, luați-vă armele și întovărășiți-mă la baltă, ca și cum ne-am duce să vinăm rațe. Îndată ce cotim după stufuri și trag cel dintăi foc, oamenii ceilalți să fie gata cu caii, în apropiere noastră.

Kirghizii lui Ui-ias și oamenii escortei executară cu prudență și nesimțiri poruncile. Un sfert de ceas după ce se îndreptaseră cu pas îneș de petrecere spre malul bălții, musafirii lui Kubaldos călăreau cu grăbire în direcția sud-est, cătră pășunile lui sultan Sabek.

După cîteva ceasuri de trap alungit, Atkinson trimese pe unul dintre cazaci în recunoaștere cătră un aul care ținea tot de stăpînirea lui Kubaldos.

Norocul, adică rinduiala bună a lucrurilor, scoase în calea cercețașului, la marginea aulului, pe o femeie cu doi copii, răpiți de cîțiva ani din tribul lor și ținuți prizonieri aici. Cazacul dădu acelei femei cîteva știri; ascultă tinguiala ei și-i făgădui să dea de veste la trib; după aceea află că bărbații din acel aul primiseră, în vremea nopții, poruncă de la Kubaldos să iasă călări și înarmați, căci au trebă. În ce expediție s-au dus, nu se știe; dar au piecat înainte de a se face ziuă. De la femeia aceea cazacul află de asemenea că, pînă la un loc impresurat de pășuni bune, cătră miazăzi, nu-i decit o zi de umblet. De la acel loc și de la acele pășuni, se vede un pisc de munte. Acolo e locul unde se găsește acum sultan Sabek.

Știrile acestea aduse de cazac lui Atkinson erau destul de interesante. Și mai ales direcția drumului, locul, pășunile și piscul de munte răspundeau întocmai îndreptărilor pe care i le dăduse Baspașihan.

— Înainte, cit pot ține caii! porunci călătorul.

După două ceasuri de umblet, iarba dispăru și începu deșertul de nisip. Soarele era încă sus. Iși urmară trapul întins, prin înfînderea dreaptă și gălbie. După alte trei ceasuri, în zare apăru o linie sumbră; era dunga de vegetație a unui curs de apă. Mai la miazănoapte de acel loc, se arătau cîteva mici înălțimi stîncoase. Încolo, pustia fără margini.

Caii ciuleau urechile, simțînd aproape apa. Într-adevăr, ajunseseră la rîu înainte ca soarele să se cufunde. Așfințitul fulgeră în văzduh o mare strălucire; picle roșii brăzdau orizontul; în depărtarea cea mai adîncă, subt picle, stătea o linie de păcură, ca și cum de acolo urma să se reverse întunericul. Deasupra locului unde dispărise soarele, fulgi nouroși de lumină incununau cerul pînă la o mare înălțime. Strălucirea lor orbitoare se nuanța treptat cu cît se

urca spre zenit, schimbându-se într-un roșu de jar, pe urmă într-o paia de purpură. În înălțimea cea mai de sus, lumini dulci verzii stăruiră un timp. Apoi colorile se schimbă încet-încet, umbrindu-se; asfințitul deveni portocaliu, apoi jar aproape stins; acum stăpăna păștră un timp deasupra ei un abur de un roșu suabru.

În pacea amurgului escorta se oprise. Cît ținu lucoarea, pâră un punct în imensitate. Pe urmă se revărsă peste toate întinericul de cațran.

Atkinson și insoțitorii săi ținură slat.

— Acuma-i liniște împrejur, zicea Ciuk-a-voi; la noapte, poate să curgă singe.

— Interesul e să nu curgă singele nostru, răspunse cu liniște Atkinson. Am mai fost atacați de lupi.

— Într-adevăr, urmă Ciuk-a-voi; și Kubaldos ca și lupii, nu urmărește altceva decît să ne la cați. Dacă ne răpește caii, sintem în minile lui și ne poate lua și armete la care mai cu samă riv-nește.

Statul hotări să se cerceteze și să se curețe armele; să se încarce aceste arme cu grijă; să stea oamenii de strajă pe rind, avînd alături și cîinii luați de la Ui-ias.

Ceea ce se și făcu. Tabăra adormi, sub privegherea străjilor. Într-un tîrziu, cînd veni rîndul lui Atkinson și un cazac veni să-l deștepte, călătorul se uită cu oarecare mirare în juru-i și întinse urechea spre depărtări. Toate erau liniștite și tihnite. Cîinii nu dăduseră nici un semn; străjile n-auziseră nici un sunet. Bolta cerului scintea din toate stelele. O slabă lucire stăpînea asupra întinderilor.

Deodată, brusc, stăpăna se aprinse de o palidă lumină azurie.

Călătorul tresări. Apoi, ridicînd ochii, văzu un meteor enorm albastru străbătînd lin spațiul de la miazăzi cîtră miazănoapte.

După ce se mișcă astfel timp de treizeci de secunde, meteorul se aprinse fulgerînd o lumină orbitoare, urmată curînd de un tunet îndepărtat. Detunetul, destul de puternic, deșteptă din somn pe unii dintre oamenii escortei. Unora li se păruse că au auzit focul carabinelor.

După ce primul meteor se stînsese, apărură altele. Acestea erau mai mici, ca niște flăcări de o ascuțită strălucire, fulgerînd scurt și lăsînd în urmă ca o pulbere de scintei albe.

Fenomenul urmă cît ținu straja lui Atkinson și a tovarășului său. După ce veniră alții, călătorul urmă să stea de veghe, așteptînd să mai vadă minuni ale cerului.

Cam la două ceasuri și jumătate după miezul nopții, meteorii începură să curgă iar, mai frumoși încă și mai plini de strălucire. Direcția lor era mai cu samă cîtră nord-vest. Vreme de un ceas Atkinson numără o sută opt. Uneori vedea și cite trei-patru odată. Era în noaptea de 11 august, cînd apare pe ecranul nopții roiul acesta de stele rătăcitoare.

Atkinson uitase pe Kubaldos și pe hoții lui. Sta pe gînduri, uimit de spectacolul la care asistase, cînd unul dintre cîini, culcat alături de el, dădu semnal, mormăind ușor.

Călătorul îl bătu pe grumaz, poruncîndu-i să stea liniștit. După

cîteva clipe animalul mirii din nou; ceilalți îi dădură și ei de veste, în același chip.

Fără îndoială, se petrecea ceva în stepă și ei adulmecau de departe. O linie subțire de lumină se arătase în zarea răsăritului. Cîrînd lumina cenușie a stepei crescuseră.

Cazacii dădură drumul cînilor. Cum se văzură slobode, animalele se năpustiră în tufărișurile de la marginea riului, lătrînd cu înălțare. Un cîrd de cerbi își părăsi odihna și ieși în salturi mari în largul stepei.

Se revărsă lumina blîndă a dimineții; o adiere dulce începu a sufla. Atkinson porunci plecarea. Toți erau bucuroși că se petrecuse noaptea fără nici un năcaz. Cu bine se petrecu și ziua aceasta a doua. Dar cîtră sară, pe cînd călătorul se oprea ca să schițeze priveliștea în care se afla, unul din cazaci se apropie și-i atrase băgarea de samă cîtră un fum de popas în direcția stîncilor, dincolo de locul spre care înaintau.

Din stat și presupuneri, rezulta că Kubaidos și oamenii lui trecuseră înainte prin altă parte și acum așineau calea. Cel mai bun lucru pe care-l aveau de făcut, după părerea lui Ciuk și a kirghizilor, era să stea pe loc în preajma lacului; vegetația îi adăpostea de vederea depărtării. Altfel, cum ar fi ieșit în cîmpie și în văi, erau descoperiți.

Pe cînd oamenii lui Atkinson pregăteau cu grija cuvenită cina, călătorul trecu pe o limbă îngustă de pămînt, care intra între ape. O cercetă ca geolog; Ciuk-a-voi și unul dintre cazaci veniră după el. Erau niște stînci a căror lărgime era pe alocuri de douăzeci de pași, iar în alte părți numai de cinci pași. Tufe de iarbă creșteau pe ici, pe colo. Cea mai mare parte a locului era de stîncă goală; de o parte și de alta apă liniștită și adîncă. Drept în capăt, roca lucie era colorată într-un purpuriu închis. Una dintre stînci se înălța ca un trup de uriaș încremenit; alte stînci mai mici se înălțau împrejur. Între toate, se săpau crăpături profunde. De la mal și pînă la capăt, peninsula aceeași avea cam șase sute de metri lungime.

Pe cînd călătorul cerceta locul dintr-un punct de vedere științific, Ciuk-a-voi și cazacul îi căuta rostul strategic:

— Să știi măria-ța, zise kalmukul, că hoții se ațin în preajma noastră. Odată ce i-am văzut, nu mai rămîne îndoială că ne-au observat și ei. Deci, după obiceiul lor, așteaptă să adormim, ca să ne fure caii. Dacă întîmpină împotrîvire, cum se și așteaptă, are să fie luptă și măcel. Noi sîntem pușini; ei sînt mulți. Aici, pe limba asta de stîncării, pot să fie ei și cinci sute, sîntem în stare să ne apărăm. Este aici o trecere de patru pași lărgime, împuștinată și îngreunată de clonțuri de stîncă. Nu pot înainta decît doi ori trei oameni; îi fulgerăm cu puștile pe rînd.

Oamenii aveau dreptate. Călătorul acceptă imediat planul de război și dădu imediat și dispozițiile pentru noapte. Trebuiau în primul rînd să nu se miște din locul unde poposiseră pînă la revărsarea deplină a nopții. Nu trebuiau să facă nimic care să dea de bănuit că au vreo grijă. De dincolo de mal, de pe o movilă, două umbre ferite după stînci îi observaseră cît țînuse lumina asfințitului.

Îndată ce se întunecă deplin, caii fură duși la adăpost tocmai în capătul limbii de pămînt. Caii kirghizi sînt anume dresați, ca să

nu necheze noaptea, și instinctul lor îi face ca să stea în cea mai deplină liniște în stepă, între primejdiile întunericului. Doi oameni din escortă sporă focul, ca și cum se făcea gătire pentru odihna nopții. Pe cind aceștia întrețineau flăcările, ceilalți puneau în siguranță caii înșeuaji și mutau tabăra.

Tarhatul cailor fu adus înaintea trecătorii celei înguste. Acolo escorta se găti de odihnă, cu straja cuvenită și armele gata. Cei de la foc aveau poruncă să vie tiriș în același loc, îndată ce ar simți ceva din partea lotrilor. Pină atunci aveau însărcinarea să întreție focul.

În locul de apărare pe care și-l alesese, Atkinson se putea socoti în deplină siguranță, de aceea porunci oamenilor săi odihna, lăsind de veghe numai străjile.

Focul străjuit de cei doi oameni împrăstia o vilvoare orbitoare, ce se răsfringea în apa liniștită a lacului. Europeanul urmări un timp pe luciu jocul acesta de lumini, apoi adormi.

Prima străjă a nopții încă nu se isprăvisese, cînd cei doi oameni de la foc veniră tiriș să vestească apropierea hoșilor. La lucirea crescută a flăcărilor, în clipa cînd aruncaseră un braț de ierburi și spinării uscate, putuseră observa la linia stepei siluete de călăreți.

Armele fură gătite. Fu dată poruncă să tragă trei oameni odată, îndată ce bandiții ar fi intrat în strimtoarea peninsulei. Asta însemna trei rinduri de focuri, dînd vreme de reincărcare a armelor. Pușca lui Atkinson, cu două focuri, adăugîndu-se între salve, ar fi ajutat și mai mult oamenilor săi operațiile de încărcare.

După ce făcu această rînduială, exploratorul și insoșitorii săi așteptară pe bandiți în cea mai deplină liniște.

Îndată se auziră tropote la malul lacului, însă întunericul era așa de adînc, încît nu se putea deosebi nimic. Cu destulă luare aminte, hoșii cercetară locurile. Se opriră o clipă în capătul peninsulei, sfătuiindu-se. Cițiva înaintară pină la trecătoarea cea îngustă, dar nu îndrăzniră să meargă mai departe.

Într-o vreme, glasurile lor se auziră limpede în liniștea nopții. Cei din adăpostul peninsulei recunoscură, fără nici o puțință de îndoială, vocea lui Kubaldos. După un sfert de ceas de pipăiri și cercetări, în sfîrșit banda părăsi malul lacului, îndreptîndu-se spre miazănoapte. Kirghizii din escortă explicară lui Atkinson înțelesul cuvintelor pe care Kubaldos le rostise, cînd el și ai lui se aflaseră aproape, în gîuirea peninsulei.

— Sînt niște fricoși! strigase el cu minie; dar din mîna mea nu pot scăpa. Mergem să-i căutăm mai încolo, în mlaștinile bălții, unde socot eu că s-au ascuns. Dacă nu-i găsim acolo, le tăiem calea prin stepă, înainte de a ajunge la aulul lui sultan Sabek.

Atkinson făcu tot ce trebuia să înșele previziunile lotrului. Îndată ce se luminează, se luă după urmele cailor lui Kubaldos, în spre miazănoapte, apoi, de la un timp, se desfăcu direct către răsărit, pe cînd banda de hoși căuta la miazănoapte. Mergînd cu repeziciune, ajunseră a doua zi la pășunile lui sultan Sabek, fără să fi văzut apărînd în zarea stepei baltagurile lotrilor.

Aici europeanul găsi bună primire, liniștea și odihnă.

Sultan Sabek, prin numărul slujitorilor lui, a turmelor, hergheliilor de cirezilor, evoca pe acei regi, păstori de turme și popoare, de care vorbește Biblia și pe care îi menționează Homer. Doamna sultană, soția lui sultan Sabek, și domnița, fiica domnilor lor, așezate în fața lui Atkinson la vremea prinzului și a cinei, făceau cinste acelor momente solemne, fără ca să ia parte la mîncare. La prezența lor ceremonială în straie de gală, se adăuga și cîntărețul curții, care cînta felurite cîntece din balalaică în tot timpul cît oaspeții se îndestulau cu felurite mîncări. Intocmai ca în vremuri ce erau dispărute pentru alte semînții. La acești nomazi nimic nu se schimbase, timpul stătuse. Așa trăiau acum zece mii de ani, așa pe vremea invaziilor acum o mie cinci sute de ani, așa pe vremea lui Ghin-ghis-han.

Sultana nu era frumoasă, însă era bogat înveșmîntată cu un halat de catifea neagră, mărginit cu horbote de matasă. O eșarfă roșie cîrmiz îi încingea mijlocul; purta în cap turban de borangic alb. Fiica era mai frumoasă decît maică-sa, probabil din pricina frăgezimii tinereții ei. Purta un halat genunchier de matasă vîrstată în negru și roș-cîrmiz, și turbanul de matasă albă, care-i înfășura tîmplele, lăsa să scapete pe umerii ei cîrlionți de păr negru.

În toate aceste triburi, doamnele au cîntea și îndatorirea să mulgă vacile, oile și caprele. Funcția asta o îndeplineau deci și sultanele de aici. Iepele nu le mulg decît războinicii.

Bogăția populațiilor de aici se alcătuieste numai din turme, cirezi și herghelii. Vitele se socotesc cu zecile de mii, și din ele se alege zestrea fetelor.

Dintre toate dobitoacele, cel mai prețuit e calul, fie pentru slujba ce face, fie pentru hrana ce dă, și kirghizul care cîrțește cu dispreț nasul cînd vede o bucată de carne de vacă, își sticlește ochii cu lacrimie și delicioasă sfîrșie în țigla friptură de cal. De aceea mai mult decît încălcarea pășunilor, furtul vitelor și îndeosebi al cailor constituie pricina nesfîrșitelor războaie care tulbură liniștea stepelor.

Expedițiile acestea tîlhărești se numesc „baranta“. Ele au loc obișnuit în puterea căldurii, în ceasul de moleșală al amiezii. Atunci lotrii atacă turmele sau aulurile. Scopul hoților nefiind să lupte, ci numai să răpească, baranta are de scop să înlătore pîndarii și să împingă mai ales hergheliile în stepă: după aceea le mină înaintea lor cu harapnicele.

Nu-i bătălie decît cînd oamenii aulului prind din vreme de veste și au răgaz să facă față, înarmați. Atunci au loc lupte corp la corp și scene sîngeroase a căror amintire se păstrează în legendele pustiei.

Într-un aul, Atkinson a ascultat povestindu-i-se o întimplare cu o baranta, în care agresorii au fost primiți cu arma în mînă și măcelăriți în cea mai mare parte. Unul dintre hoști, năzuind la o iurtă, a primit lovituri de baltag și sulită și a căzut. În clipa cînd cădea el zvîrcolindu-se și dîndu-și sufletul, mama lui l-a cunoscut. Era un fugar din aul, care se întorcea cu hoșii asupra părinților lui.

Urile și răzbunările iscate din asemenea fapte și care se țin lanț în vremurile obișnuite, nu se alină decît atunci cînd un șef de trib moare. Prietini și dușmani se grăbesc să vină la înmormîntarea lui; în acest răstimp, ostilitățile se suspendă.

În vremea cit a peregrinat prin Asia Centrală, Atkinson a fost martor la asemenea funeralii.

Murise Darma-Sirim, bătrîn șef stimat de tribul lui și temut de celelalte triburi. Îndată ce își dădu duhul, crainici fură repeziți în toate vînturile, ca să vestească evenimentul în toate aulurile nomazilor. Cum ajungeau acești crainici, încălecași pe cei mai buni cai și bogat investimintau, cum ajungeau într-un aul și strigau vestea, alți călăreți din acel aul se ridicau în șa și porneau mai departe în toate direcțiile zării, ca să risipească vestea. În cîteva ceasuri, știrea ajunse la sute de kilometri.

Sultanii, șefii, bătrînii triburilor încălecară îndată, ca să vie la înmormîntarea lui Darma-Sirim. Pînă în sară se făcu mare adunare. A doua zi, curseră din toate zările alți oaspeți.

Dinaintea cortului era înfiptă o suliță, avînd în bolțul ei flămură neagră. Subt această flămură zăcea răposatul, îmbrăcat cu cel mai bogat costum al lui. La cap avea jilțul de stăpînitor; de o parte și de alta a jilțului, șăile, hamurile, friele și armele lui de război. Din vîrfurile cortului atîrnau perdele de matasă chinezească în taldiri mari și soșiile, fiicele mortului și femeile tribului, ingenuchiate dinaintea cadavrului, îl boceau cu glas mare, cumpănindu-se neconținut înainte și îndărăt. Era un spectacol solemn și patetic în același timp. Bărbații seoseau în grup, înaintau subt perdele, ingenuchiau un timp și întovărășeau și ei cîntările de jale cu vocile lor de bas. Nu erau nici țipete, nici gemete, nici păr smuls, cum se obișnuiește la înmormîntările popoarelor sălbatice. Era un fel de serviciu religios muzical.

În același timp, o altă parte a ceremonialului, avea loc îndărătul cortului. Acolo bărbații tribului, înjunghiau zece cai și o suță de oi pentru praznicul înmormîntării. Focuri ardeau subt căldări uriașe, asupra cărora se aplecau operatori goi pînă la briu, cu polonice mari de lemn în mîni și cu brațele pline de sînge.

Sara, în aul, orișunde se proiectau flăcările, pe lumina lor se zugrăveau asemenea scene de praznic de moarte. Lingă umbrele negre ale celor care amestecau cu polonicele în căldări, se vedeau fantasme de oameni, care înălțau brațele lovind și de cai smuncindu-se în sus și sărind în două picioare, nechezînd dureros și căzînd apoi la pămînt. Cîte un răstimp, focurile se potoleau și zarva părea a conțeni; apoi vîntul mîna fumul la o parte și sacrificatorii apăreau iar, ca demoni ai unui rit infernal. Și dinspre iurta cea mare, bocetele femeilor, întovărășite din cînd în cînd de basuri profunde, nu mai conțineau.

Slujba aceasta mortuară a durat șapte zile. În fiecare clipă descălecau alți sultani și alți războinici din pustie. Atkinson socotea numărul lor cam de două mii.

În ziua a opta, avu loc înmormîntarea lui Darma-Sirim.

Cadavrul, despoiat de haina de ceremonie, fu înfășurat în giulgiu și așezat pe o cămilă, care-l purtă pînă la groapă. Tronul sultanului era adus de altă cămilă. După asta urmau doi cai, care-i fusese mai dragi, după aceea soșiile, fetele, femeile tribului bo-cînd, și în jurul lor preoții și războinicii amestecînd la imnul de jale vocile lor bărbătești. Cîntarea se pierdea departe în nemărginirca stepei.

Cînd ajunseră la groapă, trupul fu coborît. Popii înginară rugăciunile lor. Unul din ei pomeni isprăvile războinice ale răposatului. Caii fură jertfiți și coboriți în groapă, de o parte și de alta a stăpînului lor. Deasupra gropii fu grămădită apoi țărîna și toți jalnicii privitori se întoarseră la aul, unde se pregătea praznicul cel mare. În cinstea mortului, fuseseră înjunghiați o sută de cai și tăiate o mie de oi.

După ce se întoarseră la iurta lui Darma-Sirim, femeile urmară a hoci încă o vreme lingă armele lui. După aceea familia defunctului ieși la iveală în fața cortului ca să primească ceea ce în Europa se cheamă „complimentele de condoleanță“, din partea tuturor șefilor de trib veniți la înmormîntare.

Praznicele în cinstea mortului se mai prelungiră cîteva zile; apoi, rînd pe rînd, musafirii plecară spre aulurile lor. Tribul lui Darma-Sirim, după rînduiala nomazilor, urma să fie dolul un an de zile, bocind dimineața și sara, la răsăritul și la asfințitul soarelui.

ALȚI SULTANI ȘI HANI

Aulul lui sultan Sabek era în extremitatea sudică a explorărilor pe care le plănuiise Atkinson. Din acest loc nu mai erau decît două zile de umblet pînă la orașul chinezesc Barkuk. Călătorul manifestînd dorința să viziteze această margine a împărăției, gazda sa clătîni din cap.

— Nu socot că-i cuminte ca cinstitul nostru oaspete să-și îndeplinească asemenea poftă. La hotarul chitailor e totdeauna primejdie. De intrat, intri cu ușurință, însă, pe urmă, nu mai poți ieși.

Totuși, Atkinson împinse cercetările pînă în vecinătatea aceluia loc. Văzu un tîrg cu case mici și joase împrăștiate pe scoborișul unei coline. Erau alcătuite ușoare felurit colorate, ca acele care se văd în stampe. Dincolo de colină, în fundul zării, se înălțau uriașe culmi ninse. Soarele, străpungînd cejele, fulgeră în ghețari, care își înălțau ascuțișurile pînă în albastrul cerului.

— Acolo-i Bogda-Oola! dădu răspuns unuia dintre călăuzii lui sultan Sabek.

Fulgerul se transformă în jaratic trandafiriu, apoi scinteierea înălțîmii rămase curată ca un argint nou. Lumina trecu la virfuri mai mici, pe urmă se împrășteie peste tot masivul. Acea splendoare de lumină se zugrăvea crud pe un fond de întunecime neguroasă. Nicăteri, în călătoriile lui pe pămînt, Atkinson nu văzuse radiind frumuseța munților în proporții așa de uriașe.

În jurul său, escorta era alcătuită din douăzeci și cinci de oameni și patruzeci și cinci de cai. Patru dintre oamenii lui sultan Sabek purtau sulii lungi și baltaguri; hainele lor din piele de cal și căștile încheiate peste cușme le dădeau o înfățișare sălbatică. Kirghizul pe care sultan Sabek îl dăduse călătorului drept călăuză prin pustie, era un om în vîrstă de patruzeci de ani, cu înfățișare inteligentă și forme atletice. Era tovarășul nedespărțit al lui sultan Sabek în nurbletele prin stepă; cunoștea toate drumurile, în toate direcțiile zării.

În tovarăria acestui om priceput și devotat, călătorul putu să-și înceapă altă cale îndărăt. Mulțumită lui, Atkinson înscrise pe harta explorărilor sale un lung itinerariu pe partea nordică a munților Sian-Șan, și prin deșertul ce se întinde de la baza nordică a lui Bogda-Oola, până la bazinul lui Kessil-bak-noor. Pe acest traiect, Atkinson întilni iarăși pe unele din cunoștințele sale: U-i-ias și Bas-pashan, care se mișcaseră, cu turmele și triburile lor, spre locurile de toamnă. De asemenea, Atkinson legă prietenie cu mulți alți regi păstori, care urmau să trăiască în atmosfera timpurilor primitive. Astfel, el pomenește de sultan İamantuk, unul dintre cei mai inteligenți prinți ai deșertului. În portretul pe care i l-a făcut, călătorul îl înfățișează (așa cum se vede alături) între fiica sa, tip de frumuseță kirghiză, și feciorul său, care-i face o comunicare stînd ingenunchiat, după obiceiul mongolilor. De asemenea, Atkinson pomenește de sultan Bek, cel mai puternic și bogat prinț al hoardei celei mari. Apoi dînsul nu uită de sultan Bulanîa, care făcuse cîndva o călătorie la Omsk și Tobolsk: deci era socotit ca cel mai instruit și luminat bărbat din seminția sa. Atkinson a cunoscut, în fine, pe sultan Suk, care, așezat în vecinătatea rușilor și aproape de pășunile hoardei de mijloc, își făcuse cea mai mare faimă de hoț. Avînd respectabila vîrstă de optzeci de ani, nu putea participa personal la „baranta”; însă punea neconținut la cale în toate direcțiile, asemenea expedițiilor.

La o altă vizită, pe care o făcuse acestui vrednic șef, Atkinson a fost martor la rugămîntea pe care cișiva kirghizi din hoarda de mijloc veniseră să i-o facă.

Îi cereau să binevoiască a le da îndărăt pe nevestele și copiii lor, răpiți de bandiții mării-sale. Dar bătrînul sultan a rămas neduplecă, pretinzînd că furtișagul acesta era un drept al său.

Suk-sultan primea de la împăratul rusc o pensie: astfel găsea mijlocul să-și trădeze și triburile seminției lui și să înșele și pe majestatea sa imperială.

Într-o baranta de mai-de-mulț, un baitag îi tăiasese nasul și de atunci rămăsese cîrn. Cînd Atkinson îi făcu portretul, Suk-sultan îl rugă, cu un zîmbet binevoitor, să puie acolo un nas cumsecade, ca nu cumva luminăția sa țarul să aibă vreo bănuială asupra purtărilor lui. Cu acest prilej al portretului, se îmbrăcase într-un strai de purpură și-și pusese la vedere pe piept, o medalie de aur, iar la cîngătoare o sabie, pe care împăratul Alexandru I i le dăruise și de care Suk-sultan era nespuse de mîndru.

Vulpoiul acesta bătrîn a făcut mai tîrziu, în primăvara următoare, o vizită lui Atkinson. Acesta se stabilise pentru un timp la Kopal, ca să petreacă iarna. Acolo, doamna Atkinson dăruise soțului său un fiu, căruiu i-au pus numele Alatau, în amînlirea cîmilor de munți care încununau orizontul.

Împrejurarea aceasta, spune doamna Atkinson în memoriile ei, a prilejuit părăsirea de exploratori foarte multe vizite. A venit și sultan Suk în mai multe rînduri. Cea mai mare petrecere a lui era să se ducă să se așeze în fața unei oglinzi de călătorie, atîrnată de perete în iatacul doamnei Atkinson.

Sta acolo cîte un ceas, făcînd oglinzii felurite strîmbături și izbucnînd din cînd în cînd într-un ris zgomotos. Probabil că abia

acum avea prilej să-și admire înățășirea-i măreață și nasul împuținat. De cite ori venea, ruga pe doamna Atkinson să-i dăruiască lui oglinda. Neputînd-o convinge, se hotări să ceară o păreche de foarfeci. Dacă nu-i poate dărui nici foarfecile, să i le imprumute măcar, să puie pe armurierul lui să-i facă altele întocmai. Doamna Atkinson n-a mai văzut nici originalul nici copia. O altă petrecere a lui era să se joace cu copilul. De altminteri mulți kirghizi din pustie auziseră de Alatau și veneau să-l vadă. Cei mai mulți nu uitau să aducă rodin. Unul dintre sultani trimese lui Alatau o oale friptă. Copilul abia împlinise șase săptămîni.

Interpretul introducea pe vizitatori în cameră. Sultani sau kirghizi de rînd înaintau în virful degetelor și se uitau cu luare amînte în jurul lor la ciudatele obiecte europenești. Unul dintre sultani, într-un rînd, a rămas așa de uimit la vederea unei părechi de mînuși a lui Atkinson, încît numaidecît le-a luat și a ieșit cu ele afară ca să le arate slujitorilor lui.

Cum doamna Atkinson știa că soful său lepădase aceste mînuși, crezu că face plăcere dăruindu-le sultanului.

El le așeză la locul lor și dădu lămuriri prin interpret, că, dacă doamna binevoiește să-i facă un dar, atunci mîria-sa poîtește mai degrabă un șervet.

Doamna Atkinson porunci lui Iarola, interpretul, să dea un șervet și să puie la locul lor mînușile.

Doamna Atkinson ieși apoi o clipă din cameră. Cînd se întoarse, sultanul nu mai era acolo, și dispăruseră și mînușile.

POST CHINEZ LA HOTARE

Găsim folositor să relatăm, după jurnalul doamnei Atkinson, cîteva lucruri care s-au petrecut călătorilor la granița chineză, adică locul unde se isprăvește teritoriul nomazilor și unde începe viața statornică a străvechei civilizații chinezești. Raportul de la una la alta și astăzi e același ca acum șapte sute de ani. Acum șapte veacuri și mai bine, zidul cel mare și pacea înțeleaptă a împărăției cerești au fost rupte de șuvoiul hoardelor lui Ghinghis. Pe urmă China a mistuit încet-încet invazia și echilibrul s-a restabilit.

Cătră sfîrșitul verii, soții Atkinson ajungeau la un pichet chinezesc așezat la Ciugaciak.

Interpretul fusese de părere că înaintarea aceasta pînă la cordonul militar împărătesc era primejdioasă. Un tătar îl încredinșase că chinezii au să facă prizonieri pe călători.

Domnul și doamna Atkinson întîmpînară cu un zîmbet teama interpretului.

Cînd caravana de cămile și cai ajunse în vederea pichetului chinezesc, interpretul mongol dispăruse. Înaintînd înspre ofițerii chinezi, Atkinson, îi salută. Ei se închinară cu zîmbete de bunăvoință.

În depărtare se profilau pe orizont turnurile orașului împărătesc.

Pentru întîia oară în expediția lor călătorii europeni vedeau obruri și costume chinezești.

Încălțăminte de ofițerilor care leșiseră într-o întâmpinare erau de satin negru cu călcâie foarte înalte și tălpi groase. Hainele erau deosebit de frumoase; ale slujitorilor de rind erau de bumbac albastru; ale ofițerilor, de matasă.

Slujitorii poștiră cu gesturi și cu plecăciuni pe musafiri. Pe cind unii îi călăuzeau cu respect și politeță, alții alergau să dea de știre celui mai mare din partea locului.

Cei care călăuzeau de aproape pe domnul și pe doamna Atkinson îi duseră pînă la ograda interioară, unde un ofițer superior petrecea jucindu-se cu un gînsac.

Cînd oaspeții se apropiară, ofițerul își părăsi tovarășul de joacă și se întoarse spre cei care veneau, cu semnele celei mai mari politeți.

Era un om deosebit de înalt, uscat și subțire ca o trestie, cu obrazul ars de soare și vînt. Conduse pe călători în odaia lui și-i poști să se așeze pe un fel de platformă, care-i servea lui de pat. Încolo odaia era goală. O mulțime de ofițeri veniră, curioși, ca să cunoască pe străini.

Ofițerul poști să ale cărei pricini se datorește sosirea în acele locuri a străinilor.

— Trecînd prin apropiere de Ciugaciak, răspunse Atkinson, am dorit să vizităm orașul și în același timp să prezentăm guvernatorului omagiile noastre respectuoase.

— Sîntem foarte mulțămiiți de răspunsul domniilor-voastre, întîm-pînă ofițerul superior; vă rugăm să îiți așa de bun să vă alcătuiți deocamdată iurta și popasul aici și eu voi trimete numaidecît guvernatorului o depeșă. Pînă sara trebuie să sosească răspunsul.

După ce călătorii se așezară în cort, ofițerul, însoțit de un interpret și un secretar, veni să facă vizită și să bea o ceașcă de ceai cu străinii călători. Îndeplinindu-și această datorie de politeță, nu înceta de a cere lămuriri asupra împrejurărilor care aduceau pe călători în acele locuri depărtate, cum și asupra tuturor obiectelor pe care le aveau cu ei. După a sa părere, totuși, cel mai minunat și mai ciudat lucru pe care-l avea Atkinson cu sine, era doamna Atkinson.

Între altele ofițerul și însoțitorii săi se tînguiau că de doi ani stau în aceste singurătăți, despărțiți de familiile și mai cu samă de soțiile lor. După rînduiala împărătească, mai aveau de stat acolo încă un an, și abia după aceea le era îngăduit să se întoarcă la lume.

A doua zi dimineață, doi ofițeri și trei soldați descălecară în fața iurtei călătorilor. Neavînd interpret, se mulțămiră să facă gesturi și să se bucure de vederea străinilor.

Doamna Atkinson îi poști la o ceașcă de ceai și ei primiră cu plăcere închinîndu-se ceremonios; cînd dintr-odată deveniră atenți la o chemare din urmă; strinseră minile călătorilor, se închinară, încălecară și plecară cu mare grabă. Erau probabil niște ofițeri de la un alt pichet și veniseră să-și satisfacă curiozitatea. Toți erau extrem de înalți; probabil erau anume aleși așa, ca să vadă de departe și să poată privi pe deasupra stufurilor. Soldații aveau arc și cucură de săgeți; unul purta sulia: ca și kirghizii, aveau șai înalte și scări scurte.

Nu după multă vreme — cam după două ceasuri de așteptare — ofițerul cu gînsacul veni la cortul soților Atkinson să-i vestească

că trei șefi mari ai lui doresc să vadă pe străini și ar fi foarte fericiți și onorați să-i primească.

Deci doamna Atkinson își puse pălăria, incredință unui slujitor, numit Columbus, pe Alatau; și, dînd brațul lui Atkinson, amîndoi, cu copilul după ei în brațele slujitorului, se duseră la pichetul chinezesc. Înaintea lor mergea interpretul.

Soldații erau așezați pe două rînduri; călătorii trecură printre ei. Ofițerii cei mari chinezi așteptau așezați cu picioarele încrucișate pe un covor întins la umbra unui grup de arbori. Locul era plăcut și răcoros. La dreapta, în depărtare, se vedea un mormînt și la stînga curgea o apă.

Ofițerii se ridicară și dădură cu călătorii mina în chipul cel mai cordial; după aceea îi poștiră pe covor și slujitorii aduseră îndată ceai și zaharicale.

Unul dintre acești kaldi — numele chinezesc al gradului — ceru doamnei Atkinson învoirea să ia în brațe pe Alatau. După ce privi pe copil și îl acoperi de sărutări, îl trecu și celorlalți ofițeri, după care, primindu-l din nou în brațe, îl așeză la o masuță mititică anume adusă.

Începu iar o lungă și întorlochiată convorbire privitoare la scopurile călătoriei străinilor.

Atkinson își repetă dorința de a vedea orașul și de a saluta pe guvernator.

— Înțelegem foarte bine dorința domniilor-voastre, zise ofițerul împărătesc; domniile-voastre sînteți cei dintâi englezi care ați ajuns la acest hotar al împărăției; domnia-sa domnul guvernator nu v-ar putea îngădui, credem, să intrați în oraș, cu toată bunăvoința și plăcerea pe care o are, pînă ce nu va trimete întâi și întâi veste luminației sale; deci dacă onorații călători bîncvoiesc să aștepte pînă ce se va duce și se va întoarce curierul, mîria sa guvernatorul va fi foarte bucuros să-i primească cu toată cinstea cuvenită.

Atkinson îi informă că nu poate să aștepte. Intervenî doamna Atkinson:

— Poate aș putea intra eu singură în oraș, numai pentru pușină vreme.

— Pentru care pricină doriți asta? zimbî căpitenia împărătească.

— Vreau să văd oamenii și locurile, replică doamna Atkinson.

— N-aveți a vedea mare lucru, îi întoarse cuvînt ofițerul; orașul e sărac și n-are în el nimic frumos. Interesantă ar fi intrarea domniei-voastre mai ales pentru femeile și fetele de aici, care n-au văzut pînă acuma o persoană străină așa de frumoasă. Însă rînduiele noastre ne opresc să vă dăm drumul; dacă aș face altfel, aș plăti cu capul meu atare îndrăzneală.

Rostînd aceste cuvinte, kaldui duse mina la gît, zimbînd cu înfeles.

— Poate domnia ta, urmă el adresîndu-se lui Atkinson, ai putea totuși să intri, dacă te-ai îmbrăca în straie de kirghiz și te-ai rade pe cap.

Atkinson își scutură pletele, refuzînd din nou.

— Vreau să intru așa cum sînt și în calitatea mea de englez, hotărî el.

Ofițerii se înclinară politicoși.

Convorbirea se făcea cu oarecare greutate și incetineală; tălmăcirea trecea prin patru limbi deosebite. Tălmăciul europeanilor stătea alături de ei. Înspre partea ofițerilor chinezi lucrul era ceva mai complicat. Tătarul care traducea în chinezește, bărbat cu o înfățișare frumoasă, stătea în stînga căpiteniilor împărătești și, după ce primea de la europeni o comunicare, se înturna către stăpînii lui, punînd un genunchi în pămînt; după aceea se ridica și, încrucîșîndu-și brațele pe piept, își pleca fruntea cu umilință și tălmăcea cuvintele călătorilor. Cînd kaldiuul dădea răspuns, tătarul îngenunchia iar, apoi se ridica și se întorcea cu același ceremonial spre englezi.

Apoi călătorii fură poftiți la masă, după ce fură mai întăi rugați cu vorbe delicate să binevoiască a ierta sărăcia și simplitatea mesei.

Slujitorii aduseră o mîncare de orez cu carne; supa fu servită la urmă; după aceea veniră ceștile de ceai și dulciurile. Chinezii încercară să invețe pe străini întrebunțarea bețișoarelor în loc de furculiță și petrecură puțin pe socoteala neîndeminării oaspeților. Interpretul George aduse tacimurile domnului și doamnei Atkinson; ceea ce fu iarăși prilej de mirare pentru ofițeri.

— Am fost odată în viața mea la Canton, zicea kaldiuul, și atunci am văzut acolo englezi care aveau și ei asemenea instrumente.

După ceai, călătorii își luară rămas bun de la ofițeri; Alatau trecu prin brațele tuturor ofițerilor și soldaților care-l sărutară cu mare dragoste. Copilul găsi în împrejurarea asta prilej de petrecere și bucurie.

TRECEREA MUNȚILOR ALATAU. STINCILE DE LA KORA. LEGENDE KIRGHIZE.

Ca să se întoarcă de la Ciugaciak la Kopal, călătorii aveau a străbate întregul masiv Alatau. În partea de miazăzi munții aceștia sînt rupți într-o prăpastie dublă; în partea de miazănoapte panta lor e tăiată de unsprezece ape care se revarsă spumegînd în lacul cel mare Tenghiz. Călăuzii aleseră o trecătoare pe care o urmează nomazii în migrațiile lor de toamnă. Prin alte părți muntele nu poate fi suit nici vara, nici primăvara, iar în vremea iernii troienele sînt așa de mari încît numai gîndul să le străbați e o nebunie. Aulurile se găsesc la distanțe de sute de kilometri unul de altul; scenele mărețe ale acestor peisagii rămîn aproape necunoscute privitorilor omeștești. Tigrul trăiește aicea în pace în culcușul lui, ursul sălășluiește tihnit în peșteră și celelalte sălbătăciuni rătăcesc fără grijă prin codrii fără sfîrșit.

La intrarea trecătorii în munte, caravana făcuse popas de sară; nourii groși se ridicaseră de pe piscuri și soarele străluci deodată asupra șancului celui mai apropiat al muntelui Actu. În lucirile asfințitului, ghețurile eterne străluceau ca niște rubine enorme; deasupra, văzduhul era împurpurat; în adîncurile prăpăștiilor începeau să se întindă umbrele serii. În fața iurtei călătorilor, kirghizii frigeau oaia pentru cină. Cămilele și caii erau culcați pe pajiștea din preajmă. Cu toată truda zilei, Atkinson nu se putu stăpîni să nu reproducă pe

cartoanele lui această scenă, păstrind în amintire un asfințit de soare de o poezie fără păreche.

La miazăzi pe platoul unde se găsea călătorul, se zimeau piscurile pitorești și mărețe ale masivului Alatau; cele mai nalte erau pururi nise în văzduhul albastru. Văile și plaiurile dau o pășune bogată; aici vin în fiecare an kirghizii cu hergheliile lor la toamnă. După ce stau două sau trei săptămâni, trec mai departe.

În explorările lui în aceste regiuni, Atkinson găsi câteva gorgane. Unele păreau morminte vechi, altele cetățui ruinate. Lingă cel mai mare dintre acești tumuli, Atkinson găsi patru stinci enorme de formă circulară. Păreau niște altare pe care cei de altă dată jertfeau oameni sau animale sufletelor celor morți.

Cine le-a adus aicea? Cine le-a clădit?

Întrebarea trebuia să rămie fără răspuns. Kirghizii au asupra acestui loc o tradiție: aceste stinci ar fi însemnând locul unde o seminție de demult a hotărât, nu se știe pentru ce motive, să se distrugă. Au pregătit deci aceste morminte uriașe; părinții au ucis pe femei și pe copii, afară de feciorul cel mai mare; după aceea feciorii au ucis pe părinții lor și și-au dat și ei moartea. Kirghizii spun acestor oameni vechi: „nenorociții care s-au omorât singuri“.

Urmind calea peste munte, călătorii au trecut pe lingă o cascadă a riului Kopal, care cade în prăpăstii afunde cu un muget infricosat. Stinci cu forme bizare impresură acest loc. Nu departe de acolo, Atkinson dădu peste locul numit Cimbulac sau „o mie de izvoare“, puhoi spumos care sare într-o ripă în formă de cupă alcătuită din marmoră galbenă și roșie. Trecind peste obcina care desparte bazinul Kopal de bazinul Kora, caravana ajunse într-o regiune unde frământările muntelui aveau înfățișarea unor lucrări de titani. Cinci stinci enorme se ridicau la distanțe egale și într-o ordine care părea hotărâtă de o voință inteligentă.

Mai departe de acest grup se ridicau altele cu forme tot așa de extraordinare și într-aceiași chip inteligent rinduite.

Stincările acestea aveau cînd înfățișarea de cetățui, cînd aspect de clopotniți; cînd păreau turnuri aplecate la margine de prăpastie, cînd morminte vechi. Kirghizii se apropiu de acele locuri cu sîială și adîncă venerație. Lingă un asemenea mormint vechi cu toții lăsară cite un petec din vestimintele lor, drept oîrandă duhurilor celor morți.

— Aici în valea Kora, dădu lămurire unul dintre kirghizi, sălășluiau odinioară niște uriași care băteau război cu alți uriași din ținuturile Tarbagatai, Barluk și Gobi. După bătăliile lor, uriașii aceștia mai ales aicea căutau scăpare și aveau totdeauna străji în virfurile acestor stinci. Cum zăreau în depărtare pe dușmani, străjile dădeau semn. Uriașii atrăgeau în prăpastie pe năvălitori și acolo îi sfărmau cu stinci rupte din coastele munților.

Răutățiile uriașilor de la apele Kora au devenit așa de nesuferite încît cei din celelalte ținuturi s-au unit toți ca să vie cu război aici și au chemat în sprijinul lor pe diavol.

Cînd acele oști au fost văzute venînd, străjile au dat semn și uriașii și-au început meșteșugul ca să atragă pe dușmani în prăpăstii și să dărîme asupra lor stinci, după obicei. Muntele începu să sune de tumultul bătăliei. Lavinele începeau să curgă asupra năvă-

litorilor; cind dintr-odată izbucni un tunet înfricoșat; muntții tremurară despiciindu-se, și din adîncul tartarului zburară cătră cer flacări și fum; fulgerele și tunetele se amestecau sunind din piscuri în văi. Artileria aceasta a adîncurilor a copleșit pe uriașii de la Kora care dădură înapoi căutînd adăpost în această vale. Biruitorii se repeziră după ei avînd pe diavol în frunte. Dar dintr-odată de pe culmea muntelui începură a curge stîncile, îngropînd sub ele pe biruitori.

După această bătălie înfricoșată, duhurile de la Kora au fost pedepsite să steie închise nouăzeci și nouă de veacuri în stînci și povestea acestei întîmplări s-a păstrat pînă azi din tată în fiu. Multă vreme după aceea, un sultan kirghiz fără frică a cutezat să pbosească în această vale. Cu toate muștrările bătrînilor și tînguirile muierilor, el a răzbătut pînă aici cu războinicii lui; a poruncit să se înalțe iurtele, să se taie oi și cai și să se pregătească ospețele. Cînd era petrecerea acestor viteji în toi, s-a întunecat cerul, s-au frîmîntat nouri, a scîntelat fulgerul și au bubuit tunetele, și un duh înfricoșat a arătat chip de spaimă, înălțînd paloș de foc și grăind astfel: O, ticălosule vierme, cum ai îndrăznit să vii aicea cu semenii tăi? Primește-ți pedeapsa! Paloșul cel mare căzînd, a risipit muntții asupra cutezătorilor. Sultanul și soțul lui au pierit, pe cînd femeile priveau din depărtare această vedenie grozavă și boceau rugîndu-se de iertare pentru cei îndrăzneți și păcătoși.

Rugăciunile nevinovaților au găsit ascultare; li s-a îngăduit femeilor, copiilor și bătrînilor să strîngă osemintele în mormintele care și astăzi se văd.

PEȘTERA DRACULUI, TIGRI, URȘI ȘI CERBLI

Diavolul ocupă un loc de frunte în legendele kirghizilor și în vocabularul lor geografic. În munții Alatau nu-i prăpastie fără fund sau peșteră neexplorată care să nu fie socotită drept adăpost al Satanei.

Pe cînd Atkinson cerceta vafea înaltă a riului Bascan, descoperi un hemiciclu gigantic, vechi bazin al unui lac secătuit în timpuri destul de apropiate de noi, după cum dovedeau rămășițele organice, încă nefosilizate, ale albiei.

Înainte acestui bazin se ridica un bloc triunghiular de granit de o sutăcincizeci de metri înălțime în care era deschisă o triplă arcadă. Pe cînd călătorul o privea, globul sîngeros al soarelui răsărînd apăru dintr-odată în cele trei ferestre de granit, adăogînd un efect măreț aceluși peisagiu sumbru.

Și monumentul acesta, căruia natura i-a dat un aspect mai mult măreț decît înspăimîntător, după părerea kirghizilor, era opera diavolului.

— Este într-un loc, ziceau ei, spărtura pe care a făcut-o el, ca să se scurgă apele lacului.

Călătorul dori să vadă ceea spărtură și, cu toată împotrivirea nomazilor, pătrunse printre stîncile muntelui, urmat de cazaci.

Într-un loc, Atkinson simți sub picioare tunetul înfundat al puhoiului. Deasupra, stîncile proiectau pînă la o mare înălțime părășii lor înciinați și săgețile țancurilor.

Atkinson trebui să escaladeze mase enorme de stîncării, după care ajunse la o risipitură verticală ce se deschidea în întunericul afundului. Întrînd în întunecimea aceluia loc, exploratorul străbătu o distanță ca de cincizeci de pași pînă ce ajunse iar la lumină. În față o prăpastie perpendiculară se ridica spre cer. Tufișuri și liane erau agățate de acest perete care se ridica pînă la șase sute de metri. În această masă ciclopică se căsa în adînc gura peșterii care sorbea torentul. Apele se prăvăleau tunînd în această prăpastie neagră cu un vuiet așa de grozav, încît era cu neputință călătorului să audă glasul tovarășilor săi.

Negreșit că asemenea loc nu putea să fie atribuit decît diavolului.

Atkinson, hotărît să exploreze cascada, își depuse sacul și pușca și, însoțit de doi cazaci, spre marea spaimă a călăuzului, trecu înainte. La douăzeci de pași de la intrare tumultul apelor deveni ceva infernal și fără nume; nervii nici unui om, oricît de ofelît, nu erau în stare să-l rabde un sfert de oră. O piclă deasă și rece învăliu pe călător, pînzele de apă curgeau pretutîndeni în arcuri enorme și translucide.

Atkinson înaintă sub piclă pînă ce ajunse la pragul aceluia tartor negru care se deschidea înspre afundul muntelui. Fîntîna aceea enormă clocotea într-o noapte veșnică, avînd deasupra cununa de spume și de aburi a frămîntării apelor. Călătorul se retrase profund cutremurat și feși palid la lumină. Kirghizii îl primiră cu bucurie; crezuseră că n-au să-l mai vadă.

Munții Alatau, înălfînd piscuri cu mult deasupra zonei omăturilor eterne și cufîndîndu-și rădăcinile în stepă, unde nu rareori, în vremea verii, termometrul atinge +50°C, au o faună dintre cele mai variate. Jos, tigrlu își căuta prada în turmele și hergheliile nomazilor; în ripele de sus ursul pîndește de asemenea aceste turme și herghelii la vremea toamnicului și, cînd acestea lipsesc, urmărește berbecii sălbatici și cerbii.

În rătăcirile sale prin Asia Centrală, Atkinson a întîlnit deseori și tigri și urși. Răcnitele și mormăirile lor au tulburat deseori popasurile de noapte. Adesea călătorul a văzut flăcările bivuacului răsfîrîngîndu-se în prunefele fixe și singeroase ale acestor sălbătăciuni. Într-o zi, unul dintre călăuzi, atacat pe neașteptate de un tigrul, n-a putut scăpa decît sărînd de pe calul pe care se afla pe calul de rezervă pe care-l avea alături.

O mare atracție pentru vînători este cerbul cel mare numit maral, ale cărui coarne sînt foarte prețuite de chinezi. Vînătoarea lui nu se poate face decît în regiunile înalte ale masivului Alatau și ale catenelor Mustau; însă pentru urmărirea lui trebuie oameni tari, care să se poată sui pînă la ghețarii de sus și pînă la piscurile acoperite de omăt veșnic. În vremea iernii și a primăverii, maralul sălășluiește în văi; cum începe căldura, se suie pe șancuri ca să scape de muște și insecte. De obicei umblă singur; călătorul însă a văzut uneori grupe de cîte zece ori doisprezece sînd neclintîți deasupra prăpăstiilor înalte și adîncînd depărtările.

Cazacii și kalmucii desfășoară în vînătoarea cerbului un sentiment delicat pe care Atkinson afirmă că nu l-a întîlnit la europenii civilizați.

Doi cazaci — povestește el — erau la vinătoare de cerbi, ca să agonisească mai întâi de toate carne, și după aceea să vîndă coarneau pentru care chinezii plătesc bun preț. După cîteva zile destul de norocoase, într-o dimineață dădură peste un maral deosebit de frumos, ale cărui coarne cu multe raze prețuiiau cel puțin cincisute de lei aur. Vederea unui asemenea vinat le spori energia. Asemenea piesă trebuia dobîndită cu orice preț; deci cei doi vînători suiră înăltimi prăpăstioase recunoscînd neconțenit urmele vinatului. În zadar maralul își inmulțea cotiturile și minciunile, vînătorii îl ocoleau neconțenit și-i strîntau retragerea. Cătră amiază cazacii zăriră coarneaule cerbului într-un fel de spîtecătură a muntelui; într-o parte era un pîrete de stîncă, de cealaltă parte o prăpastie, așa încît era cu neputință sălbătăciunii să scape.

Cînd cei doi vînători apărură, cerbul începu a face sărituri ne-regulate printre stînci, la o depărtare cam de patru sute de pași. Cazacii își grăbiră umblețul și-și pregătiră puștile. Dintr-odată maralul se oprî dînd semne de spaimă, răsucindu-se în loc, ca și cum ar fi vrut să se întoarcă asupra vînătorilor. Înțelegînd că înaintea maralului trebuie să se afle o fixă, poate un tigru, vînătorii nu se folosiră de puști și urmară a sui poteca. Cerbul, din ce în ce mai înfricoșat, șovăia între înaintare și retragere, cînd dintr-odată doi urși se repeziră asupra lui.

În clipa aceea maralul făcu o săritură uimitoare pe deasupra prăpăstiei, căzînd dincolo pe un colț de stîncă, la zece metri depărtare. Unul dintre urși, sărînd și el, se prăvăli în adîncime; al doilea urs, oprît în marginea prăpăstiei, mormăia cu turbare. Vînătorii înaintară; cînd fură la treizeci de pași, fiara se ridică în două labe mormăînd, dar un glonte îl prăvăli și pe el în adîncime. Maralul, în picioare pe stîncă lui, privea fără frică pe cei doi vînători. Cazacii se opriră un timp, admirîndu-i coarneaule. Prețul unui asemenea trofeu valora cel puțin cit solda anuală a cinci cazaci ai majestății sale țarului. Totuși vînătorii nu ridicară puștile asupra lui, însemnără numai locul căderii ursului și se retraseră.

A doua zi cazacii se întoarseră ca să caute urșii. Constatară cu bucurie că cerbul făcuse înapoi săritura și scăpase. Căutară și găsiră urșii în ripă la o sută cincizeci de metri adîncime.

Cînd se întoarseră la tovarășii lor și povestiră întîmplarea, descrierea cerbului apărî atît de minunată tuturor, încît îi rămase numele de împărat al maralilor.

Doamna Atkinson relatează, în memoriile ei, o altă anecdotă interesantă.

În valea riului Bascan, exploratorii fură surprinși de o furtună, tovarăș obișnuit și destul de neplăcut în acei munți. Însăpăimîntat de tunete și de mugetul vîntului, un pui de maral veni să-și caute scăpare într-o iurtă. Kirghizii îl impresurară ca să-l prîndă, dînd strigăte și țipete; vătuiul apucă iar spre munți, alungat de altă spaimă; cazacii încălecară și îl urmăriră ajungîndu-l într-un cotlon al muntelui, unde-l prinseră. Cînd îl aduseră la corturi, puiul de cerb era în bună stare. Îl puseră pe picioare și îl prezentară doamnei Atkinson.

Lăsînd pe Alatau adormit, soția exploratorului veni la cazaci să vadă vătuiul; îi admiră formele elegante și-l mîngîie pe ochii în-lăcrămași.

Ceru să i se aducă lapte, pe care i-l oferi ea singură; însă vătuiul întoarse într-o parte bolșorul negru.

— Poate i-ar plăcea mai bine să fie liber, zise doamna Atkinson, vă rog să-i dați drumul.

— Avem să-i dăm drumul, încuviințară rinjind cazacii, după ce mama lui are să vie aici să-l caute și noi avem s-o prindem.

Înima de mamă a doamnei Atkinson suferea văzînd starea de înfricoșare a puiului de maral. Gîndindu-se care ar fi cel mai bun mijloc să-l elibereze, recurse la o stratagemă nevinovată.

Aduse din cortul ei cîteva panglici albastre și, spre marea petrecere a kirghizilor și cazacilor, le petrecu pe după gîtul vătuiului. Pe cînd călătorea îi punea această podoabă care contrasta plăcut cu blănița lui, vătuiul întoarse spre dînsa ochii lui blinzi. Doamna Atkinson îl prîponi de o altă panglică și, înainte de a se retrage, îl sărută și tăie pe furiș prîponul cu foarfecele. Îndată ce ieși ea, se auzi în depărtare mugetul deznădăjduit al cerboaiței și în aceeași clipă vătuiul scăpă din iurtă și fugi în munte.

Cazacii încălecară și-l urmăriră iar, dar nu-l mai putură prinde. Glasul mamei călăuzi pe pui înspre potecile înalte.

După o lună, doamna Atkinson avu o mare bucurie auzînd de la nomazii acelor locuri că a apărut în munți o cerboaică cu un vițel împodobit, ceea ce era pentru ei o adevărată minune. Așa încît nomazii nu îndrăzneau să prigonească pe cerboaică din pricina vițelului.

Cazacii încercau să încredințeze pe nomazi că vătuiul poartă la gît panglicile doamnei Atkinson, însă nomazii rîdeau și nu voiau să creadă cu nici un preț asemenea minciună.

IEȘIREA LUI GHINGHIS-HAN

Fortul Kopal era post înaintat rusesc, în vremea cînd Atkinson explora acele regiuni. Nu mult după aceea Țarul-Alb și-a întins dominația asupra munților și deșerturilor unde trăiau nomazii. Urmașii lui Ghinghis și Timur, pentru o sabie ori o medalie, au acceptat, cel puțin nominal, stăpînirea rușilor.

Din frămîntările nomazilor, acum șapte sute cincizeci de ani, s-a ridicat acel mare războinic care a cuprins aproape întreg pămîntul cunoscut atunci și care a insuflat omenirii o groază ce nu s-a stîns încă.

Ghinghis-han a fost pentru strămoșii noștri de odinioară împăratul căpcăunilor. În cursul vieții lui, celelalte neamuri ale lumii i-au dat felurite nume: Omoritorul cel mare de oameni, Harapnicul lui Dumnezeu, Războinicul desăvirșit, Stăpînul tronurilor și coroanelor.

Înaintea lui, Asia Centrală trimeseșe alți soli sîngeroși Europei. Între repetatele izbucniri ale acestor nomazi pe care i-a cercetat Atkinson, aceleași acalmii i-au redus la viața obișnuită pe care o descrie călătorul. Aceași și aceeași viață neconținut oscilatorie a fost și

înainte de Ghinghis-han; aceeași viață neschimbată este și astăzi* în Asia Centrală. Misterul din care a ieșit înfricoșatul Ghinghis rămâne permanent închis, asemănător cu al stihilor care reped și azi ca în trecut aceleași trombe neexplicabile în aparență în deșerturile de nisip.

Acum șapte sute cincizeci de ani, dintre nomazii care trăiau exact aceeași viață pe care ne-o descrie Atkinson, a izbucnit ca un meteor Ghinghis.

Noi europenii învățăm în școli numele unor cuceritori între care socotim ca cei mai mari pe Alexandru Macedon, Cezar și Napoleon.

Ghinghis-han a fost un cuceritor cu mult mai presus decât aceștia. După cum îl caracterizează Harold Lamb, e greu să aplicăm lui Ghinghis măsurile obișnuite. Când Ghinghis înainta cu hoarda lui, socoteala pământului pe care-l acoperea, îl străbătea, îl bătea și-l cucerirea trebuia făcută nu în kilometri, ci în grade de latitudine și de longitudine. Orașele pe care le întiinea în cale erau de cele mai de multe ori rase de pe fața pământului; fluviile erau intoarse din cursul lor, pustiiile se populau de fugari, cimpiele erau acoperite de morți și, după trecerea lui, în locuri mai înainte populate, rămineau în viață numai lupii și corbii.

Această distrugere a vieții umane înfricoșează gândirea. Nici ultimul război nu poate face să pălească aureola de sînge care a înconunat pe acel șef al nomazilor.

Ghinghis a jurat, se zice, pieirea lumii, și mai ales a lumii civilizate.

Ieșirea lui nu s-a făcut în numele unei credințe sau a unui ideal. Războaiele pe care le-a purtat hoarda n-au ținut un scop. Argumentul lui Ghinghis a fost același ca al virtușurilor pustiiitoare.

Ridicarea nomazilor a fost fără indoială în legătură cu viața lor aspră, cu foamea, cu setea, cu iernile groaznice, cu căldurile excesive, cu neliniștea necurmată în căutarea unui popas tihnit pe care niciodată nu-l găsesec și nu-l vor găsi.

Precum arată Atkinson, tribul e în funcție de herghelie și turmă. Ca să poată hrăni herghelia și turma, tribul se mișcă pe întinderi nesfîrșite pentru pășune și apă.

Dintr-o margine a pustului, nomazii trebuie să treacă pînă-n capătul celălalt al unor vaste întinderi, în munții Alatau, la toamnă.

De la lacul Baikal pînă la frontiera Chinei, hoardele acestea nu au alt scop în cursul generațiilor decît să găsească popas și pășune.

Viața lor și politica lor nu urmăresc altceva. Civilizația lor preistorică stă de milenii într-aceeași etapă; aparatul digestiv singur comandă destinul lor.

Cînd iernile cumplite, cu patruzeci și cincizeci de grade de frig, îi istovesc de foame, cînd vitele lor mor, cînd searele primăverii strălucește în ochi hulpavi și flămînzi, instinctul de conservare îi face să pornească acele expediții de pradă care se numesc „baranta“ și starea aceasta de război pentru hrană e normală la echinocșiul Invierii, din veacurile cele mai vechi.

---

* „Astăzi“, adică în 1936, cînd a apărut pentru prima oară lucrarea de față (N. E.)

Pentru semințiile acestea asuprite de călduri, secete, geruri și lipsuri, într-o regiune în care imensitatea pustiei și a munților e covârșitoare, în care meteorii și furtunile sînt elemente de spaimă și distrugere, pentru asemenea seminții lumea așezată și bogată, China sau Europa, nu poate să fie decît obiect de pizmuire, lăcomie și ură.

Lingă explicațiile acestea, taina lui Ghinghis-han rămîne totuși neexplicată. Predecesorii săi, Atila sau Alaric, au fost niște aventurieri redevabili rătăcind fără scop; pe cînd Harapnicul lui Dumnezeu, Ghinghis, a fost recunoscut și ca războinic desăvîrșit și Stăpîn al tronurilor. Ghinghis a fost un simplu nomad neștiutor de carte, vînător și păstor; rămas orfan în vîrstă fragedă, drepturile lui de șef nu se întindeau decît asupra a șapte căruțe. Forța lui s-a manifestat mai întîi în înmănușarea triburilor rătăcite. După aceea geniul lui a covîrșit, în expediții militare memorabile, talentele tuturor generalilor cunoscuți. Acest primitiv ignorant a redactat după aceea un codice de legi pentru cincizeci de popoare.

Pentru europeni, Napoleon pare să fie cel mai strălucit general. Însă nu putem uita, adăogă Harold Lamb, că acest mare general a abandonat o armată în Egipt și a părăsit sfărîmăturile altei armate în troienele Rusiei, pentru ca să ajungă în urmă la căderea răsunătoare care se cheamă Waterloo. Imperiul pe care l-a creat el s-a risipit îndată, codul lui a fost sfișiat, fiul său a fost desmoștenit încă pe cînd el trăia la Sfînta Elena. Este în toate acestea ceva teatral.

Sîntem obîgași să acordăm mai multă favoare în aprecierile noastre marelui Alexandru Macedoneanul, adolescent îndrăzneț și victorios. Numai acesta poate suporta comparația cu Ghinghis. Alexandru: zeu finăr, înaintînd cu falanga lui spre soare-răsare și ducînd cu el binefacerile culturii grecești.

Și Alexandru și Ghinghis stăruiesc în legendele semințiilor Asiei. Dar după moartea lui Alexandru, generalii greci au lichidat curînd cuceririle strălucitului lor stăpîn. Pe cînd Ghinghis a statornicit o autoritate absolută din Armenia la Coreea și de la Tibet la Volga, pe care a lăsat-o moștenire fiului său, iar Kubilai-han, nepotul său, stăpînea încă jumătate de lume.

Iată ce cuvinte cuprindea sigiliul infricoșatului cuceritor:

„În cer, Ha-han. Puterea lui Dumnezeu pe pămînt. Puterea împăratului neamului omenesc“.

RIDICAREA MONGOLILOR

Ghinghis-han s-a născut cătră sfîrșitul veacului al XII-lea (1160). Numele lui cel dintîi și cel adevărat a fost Temugin. Viața lui de copil a început așa cum am văzut în descrierile lui Atkinson și ale altor călători. Orice copil mongol este destinat prin naștere răbdărilor îndelungi și suferinții. Vara, umblă uns cu humă pe tot trupul, prăjindu-se la soare; iarna, uns cu seu, se ghemuia sub zdrențe în cort, mușcat de geruri cumplite. La foc sau la ospăț locurile cele mai bune le ocupau bărbaii; copiii tremurau la margine; a tremurat și el cu ceilalți copii, bătîndu-se cu cîinii de la oasele aruncate. La cinci ani era călăreț desăvîrșit și putea trage cu arcul. Mongolii au picioarele strimbe de călărie și umblă cu greu pe pămînt; starea lor na-

turală e călare ; de aceea sînt cei mai buni călăreți din lume. Temugin a urmat soarta tuturor copiilor din seminția lui.

Tatăl lui a fost șef și Temugin a rămas de tinăr orfan.

După moartea tatălui său, Iesukai îl învățase rinduiala luptei și a vînatului, făcînd din el un flăcău îndrăzneț și voinic.

Tribul rămas sub ascultarea unui băiat de paisprezece ani părea sortit să fie sfărîmat cu desăvîrșire de cîtră alte grupe de nomazi.

Targutai, han al oamenilor cu ochii cenușii, vestise chiar că se socoate stăpîn peste Gobi și chemase sub ascultarea sa pe mulți dintre oamenii lui Iesukai. Ca să-și îndeplinească hotărîrea, Targutai începu, în pustie, vîntoarea împotriva tinărului han mongol.

Temugin s-a arătat viteaz și neînduplecat în această luptă neegală. A fost prins și osîndit ; a scăpat totuși desfășurînd o energie înfricoșată, regăsindu-și partizanii și apărîndu-se neconținut ; neconținut mișcîndu-se și punîndu-se la adăpost în întinderile acelea nesfîrșite.

Încet-încet strășnicia lui impuse multor războinici și aduse în jurul său unele din triburile risipite ale mongolilor. De mai multe ori rănit, deseori fugar, tinărul han ieșea din încercări și nenorociri tot mai oșelit pînă ce, organizîndu-și în chip dibaci hoarda, care acum ajunsese să numere treisprezece mii de războinici, putu da prima bătălie împotriva vrăjmașilor lui.

Asupra lui, disputîndu-i dreptul de pășune în regiunile imbiel-sugate ale stepii, veneau treizeci de mii de taigiuți, comandanți de Targutai.

În asemenea împrejurare alți nomazi ar fi soluționat conflictul prin fugă, abandonînd turmele și îndurînd și spîrcuirea celor întîrziți din bejenie. Temugin însă se hotărî să facă față primejdiei. Porunci războinicilor săi să se grupeze sub tuirurile sub care erau încadrați, și-i orîndui în linie de escadroane. O aripă a cavaleriei lui o sprijini pe o pădure ; la capătul celeilalte aripi făcu o întăritură adunînd toate căruțele, pe care mongolii le numesc „kibitka“, în patrat. În această întăritură grămădi vitele, femeile și copiii. Aceștia din urmă erau înarmați cu arcuri.

Cei treizeci de mii de dușmani înaintaseră pînă la valea din preajmă. Se aflau desfășurați în escadroane de cite cinci sute în cinci rinduri de cite o sută de călăreți.

Primele două rinduri purtau armură : platoșe grele de fier găurite și legate cu curele ; căști de fier sau de piele lăcuită în boldul cărora fluturau cozi sau coame de cal. Și caii erau implătoșați cu piele la piept și coaste.

Călăreții purtau scuturi rotunde și suliți împodobite cu mănunchiuri de cozi și coame.

Călăreții în armură se opriră, lăsînd să treacă înainte pe cei îmbrăcați mai ușor, numai cu piele, și înarmați cu suliți scurte și arcuri. Această cavalerie ușoară se învălui asupra mongolilor aruncînd săgeți și proteguînd înaintarea cavaleriei grele.

Războinicii lui Temugin, înarmați și echipați la fel, răspunseră atacului trimeșînd și ei săgeți.

Îndată după această hărțuială, călăreții ușori se retraseră și cei greu implătoșați porniră în goană la atac.

Aici interveni geniul lui Temugin. El își alcătuisese hoarda în duble escadroane, grămezi de o mie pe o adâncime de zece rinduri. Deși el nu avea decît treisprezece unități și taigiunii șazeci, năvala formațiilor lui mai adânci, pe acest front îngust, opri pe dușmani și risipi pe cei din fruntea coloanei.

Indată după această primă izbitoră, escadroanele lui năvăliră cu mai multă putere împungînd și săgetînd, în felul cum înaintează sunînd învolburat marile virtējuri din pustiiul Gobi.

Fiecare unitate a lui Temugin se mișca și se bătea separat, risipindu-se o clipă și adunîndu-se iar, trecînd de la un loc la altul, zdrobind, urmărind.

Luptă dură pînă-ntr-amurg. Temugin repurtă o biruință desăvîrșită. Șase mii de dușmani căzuseră; șaptezeci de șefi fură aduși în fața lui cu săbiile și armurile spinzurate de git.

Unele povești chineze arată că tinărul han mongol a poruncit să fie fierți de vie cei șaptezeci de prinși.

Din această clipă a biruinței, Temugin-han avea dreptul să poarte cu mîndrie buzduganul de fildeș, semnul conducătorului de oameni și oști.

Dorința lui de stăpînire se dezvoltă neconținut adunînd împrejurul său triburile nomazilor.

De la început ideea lui de cucerire n-avea un caracter politic. Concepția lui de putere era cu totul materială. Pentru dînsul forța însemna a doborî pe dușman, a prefăce stîncile în pulbere, a întoarce cursurile de apă, a aduna turme și herghelii.

Războinicii din pustie începură a se îngrămădi sub stindardul lui cu nouă cozi de yak.

El le-a așezat această lege desăvîrșită :

Poruncă tuturor oamenilor să creadă într-un singur dumnezeu, care dă moarte și viață după plac și care are nesfîrșită putere.

Ascultare absolută hanului.

Opreliște războinicului mongol de a minți, de a fura viața semenului său, de a-și părăsi semenii în timpul luptei, de a se depărta de tuiul său.

Moarte spionilor, sodomișilor, martorilor falsi.

Aceste alineate sînt numai o parte din Yassa, legea pe care tinărul han a dat-o mongolilor.

Disciplina înfricoșată pe care acest mare șef a impus-o poporului său n-a mai fost poate realizată de un alt stăpînitor de noroade.

O căpitanie mongolă care comanda o oaste la mii de kilometri depărtare de Hanul cel Mare, putea primi o poruncă, printr-un curier, să se înfățișeze înaintea domnului său fără întîrziere și pleca imediat, știind ce-l așteaptă. Se înfățișa ca să primească fără murmur moartea. Iși pleca fruntea și călăul îi reteza capul.

În vremuri de lipsă, în împrejurări grele, după zile de foame și sete, nici un oștan n-a îndrăznit vreodată să murmure în timpul campaniilor lui. Desfătarea în ospețe și beții le era îngăduită, însă cearta în asemenea împrejurări era lovită de pedeapsa cea mai crudă.

Vrednicia la război constituia singura onoare; în zilele de pace căpitanii nu primeau de la ceilalți războinici mongoli semne servile

de respect. Respectul cel mare care-l datorau mongolii șefilor lor era ascultare oarbă, mai cu samă în războaie.

Desăvârșit leali față de semenii lor, sub pedeapsa morții, mongolii aveau dreptul să fie perfizi și vicleni față de străini.

Un cronicar relatează cuvintele pe care viitorul mare cuceritor le-a rostit la Deligun-Bildak, în adunarea războinicilor numită kurltai, sub semnul puterii lui alcătuită dintr-un tuu cu nouă cozi albe de yak :

— O voi, războinici, care veți împărtași cu mine binele și răul, care veți avea față de mine credință tare ca stinca, să știți că aveți nume de mongoli și vreau ca să vă ridicați în putere deasupra tuturor semințiilor pe acest pământ.

Și înainte de Ghinghis se mișcaseră din cind în cind populațiile acestea nestatornice din pustie, lovind cind spre miazăzi, cind spre apus. Împotriva lor ridicase Împărăția chineză zidul cel mare. Temugin, evocând în fața războinicilor săi bogățiile lumii către care el se pregătea să-i îndrepte, pe de o parte îi încinta, înflăcăându-le imaginația, și pe de altă parte îi frământa în disciplină de fier.

— Nu-i îngăduit nici unui războinic al hoardei să-și părăsească tovarășii ; nu-i îngăduit nici unui soț din grupul de zece să lase în urma sa un rănit dintre cei nouă soți ai săi. Cit stă sus tuțul, luptătorul trebuie să fie sus sulita ; nici un războinic nu trece la pradă înainte de a fi dat semn căpitenia.

Astfel Temugin-han și-a alcătuit acea hoardă uriașă și neînfrântă de trei sute de mii de călăreți în afară de herghelii, convoiuri și siujitori, cu care din an în an, metodic, cu înțelepciune și putere, și-a întins cuceririle în Asia și Europa.

IMPĂRĂȚIA DE AUR

Dincolo de zidurile cele mari, se aflau chitaii alcătuiind Împărăția Chinei, adică Împărăția de Aur. Acești chitai erau tot de seminiile mongolă, dar intraseră de mult în viața statornică, așezind o civilizație care dura de trei mii de ani. Ca să întemeieze viață statornică și civilizație, chitaii de odinioară fuseseră nevoiți să lepede libertatea și egalitatea vieții nomade, orânduind poporul în categorii sociale : sclavi, plugari și meșteșugari, negustori și războinici, mandarini și prinți. Împărăția era irigată, plină de grădini și ogoare, populația deasă, cetățile mari și înfloritoare ; conducătorii uitaseră vechea virtute și duceau o viață de huzur și tihnă. Confucius dăduse marelui Împărății de Aur o delicată rânduială morală ; mandarinii învățați se îndeletniceau cu literele, filozofia și cetirea stelelor.

Ca și în vremurile de mai târziu, într-al doisprezecelea veac, nomazii erau nominal supuși Împărăției de Aur. Cind puterea suverană era destul de tare, mongolii închinau tribut împăratului. Cind împărăția n-avea destul prestigiu, hanii nomazi primeau daruri de la împărăție, cu alte cuvinte tribut. Uneori împăratul cerea contingent de călăreți hanilor din pustiul Gobi.

În epocă de ridicare și întărire a lui Ghinghis-han, acesta socoti nimerit să frimeată un tuman de călăreți, ca să sprijine o expediție

a împăratului. Șefii tumanului se întoarseră la han cu știri felurite asupra forțelor militare chineze, asupra cetăților, drumurilor și pozițiilor strategice. În pregătirile pe care le făcea întru atingerea țelului său, Ghinghis-han avea nevoie de asemenea informații.

Întru același scop, Ghinghis își eliberă flancurile, cum se spune în termeni militari, încheind alianțe cu prinții din China-Septentrională, biruiți și supuși de către marele împărat; de asemenea cu regii hoși și prădători din Tibet. Unii erau la răsărit, alții la apus. Ajutorul lor fiindu-i asigurat, Ghinghis-han hotărî primele pipăiri către zidurile cele mari împărătești, așa de groase încît puteau să umble pe ele alături șase călăreți.

Murind împăratul cel bătrîn al chitailor, veni la tron Vai-Vang, prinț incapabil.

Ghinghis hotărî să rupă pacea și trimise noului împărat un mesaj pe care-l rumega de treizeci de ani, de cînd își pregătea în pustie războinicii.

„Dacă Împăratul de Aur dorește să fie prieten cu noi, îi îngăduim să guverneze împărăția sub ascultarea noastră; dacă dorește război, ne vom bate pînă ce unul dintre noi va cădea“.

Ambasadorul chinez duse la Ien-King, capitala de atunci a împărăției, pe locul Pekinului de astăzi, mesajul lui Ghinghis-han.

Vai-Vang și înțelepții săi mandariini discuta ră mult cuvintele hanului din pustie, pe cînd mongolii fabricau zi și noapte fără încetare săgeți.

Prima invazie a nomazilor peste zidul cel mare a avut loc în 1211.

Întăile detașamente ale hoardei, plecate din vreme, se componeau din spioni și din războinici care trebuiau să prindă și să aducă limbă. După aceste prime detașamente, urmau grupe mici de infiltrație care, după ce intrară pe teritoriul chinez, se risipiră cîte doi împungînd cît mai departe așezările împărăției. În urmă, sosea avangarda compusă din treizeci de mii de războinici. Fiecare războinic avea cel puțin un cal de rezervă. Trei căpitani vestiți comandau oastea aceasta: Mukuii, Șepe-Noion și Subotai.

În strînsă legătură cu avangarda, prin curieri, urma grosul hoardei. Centrul, o sută de mii de călăreți, era sub comanda directă a lui Ghinghis. Aripa dreaptă și aripa stîngă numărau și ele cîte o sută de mii de războinici.

În jurul său Ghinghis avea o gardă de o mie de oameni dintre cei mai viteji, călări pe cai negri.

Această primă năvălire pricinui o tulburare adîncă în Împărăția de Aur. Armatele împăratului Vai-Vang fură bătute, însă cetățile se țineau cu tărie.

În apropierea iernii, hoarda se retrase, ca să se înfoarcă iar în anul următor. A doua și a treia campanie, în care Ghinghis-han fu rănit destul de grav, fură urmate de a patra, cu o îndărătnicie nemai-pomenită, pînă ce slăbăciunea fericitei Împărății de Aur se dizolvă în anarhie. Trupe și comandanți trecură de partea nomazilor, ca să aibă drept la pradă. Împăratul fugi către miiazăzi lăsînd totul în p-

răsire. Mandarii apărară cu cinste împărăția atît cit putură, după aceea se supuseră Marelui Han, dorind pace după atîta măcel și pradă.

Ghinghis hotări pe Mukuli guvernator peste Chitai, așeză alăturarea de el pe prinții din Liao-Tung, aliații lui din răsărit, și plecă urechea către vorbele înțelepte ale mandarinilor :

— O! Slăviți Han, Împărăția de Aur ai cucerit-o, însă n-o poți cîrmui de-a călare.

A primit deci pe mandariii în slujba sa și i-a lăsat să călăuzească cu aceeași înțelepciune noroadele împărăției. Pe unii din ei i-a luat cu sine la Kara-Korum (Nisip Negru) în pustie, ca să-i aibă sfinții în isprăvile pe care le plănuita asupra altor părți ale lumii.

În 1214, Ghinghis-han era în vîrstă de cincizeci și patru de ani.

ALINAREA VIJELIEI

Ha-Hanul, adică Hanul Hanilor, nu s-a mai întors niciodată la Chitai. A lăsat împărăția în sama lui Mukuli, însă știrile veneau neconținut la Kara-Korum și poruncile lui plecau neconținut din această cetate a pustiei, așa că nimic nu se făcea fără știința lui. Curierii umblau neconținut într-acolo și într-alte părți ale teritoriilor supuse mongolului; organizarea drumurilor era făcută așa încît alergătorii găseau cai odihniți la pichete din poștă în poștă, și veștile și poruncile străbăteau ca vîntul mijle de kilometri.

La Kara-Korum nu erau nici paiate, nici grădini; zărite nu erau imblinzite de păduri; nimic din ceea ce făcea desfătarea domnilor pămîntului nu moleșea inima lui Ghinghis. Luxul lui barbar se mărginea la un cort mai mare decît celelalte, de pîslă căptușită cu matasă; aurul și nesematele, provenite din prăzi, erau grămădite în sîpete. Căii împărătești aveau adăpost într-un grajd de ciamur, lux pe care nici odinioară nu-l cunoscuseră acești tovarăși ai mongolilor; însă aceștia erau un fel de boieri ai cailor, deoarece îi încăleca numai hanul. În cortul împărătesc, sub perdele de purpură, ședea hanul pe tron de aur. La picioarele lui, jos pe covor, sta soția lui cea dintâi, mama celor patru copii moștenitori ai împărăției. Numele ei era Burta și era tovarășă credincioasă din cea dintâi tinerețe. Feciorii hanului îndeplineau slujbele cele mari. Înțelepții chitai erau sfinții lui. Urhanii intrau slobod la marele lor stăpîn. Războinicii de rînd, oaspeții de departe, neguțătorii străini trebuiau să dea dovada celui mai înfricoșat respect, cu un protocol de închinăciuni și ingenunchieri.

În preajma iurtei celei mari, reprezentanții feluritelor religii își așezaseră salașurile. Puteau fi văzuți, la Kara-Korum, creștini nestorieni, catolici, mahomedani, budiști și șamani mongoli. Ghinghis îi accepta pe toți, indiferent față de diferitele culturi; credința lui intimă era o stihie neagră a forței brutale; pentru el ideea de divinitate transcendentă spirituală era ceea ce e lumina pentru orbul din naștere.

În vremea aceea, dincolo de bariera cea mare de munți care desparte Mongolia de turcomani și perși și care se cheamă Streșina-lumii — Tagdumbaș — se aflau împărățiile puternice ale Islamului. Civilizația turco-arabilor ajunsese la o strălucire deosebită, pătrun-

zind prin nordul Africii pînă în Spania. Războinici vestiți și aprigi, musulmanii iubeau petrecerile și desfătările, lenea și vișii în felurile forme; își aveau clădite statele pe regim despotice și pe sclavie, pe arbitrar și concusiune. Curțile lor magnifice, părăzile lor somptuoase, grădinile suspendate, hainele minunate, armurile aurite, toate se armonizau cu cerul strălucit, clima blindă, peisagiile incintate și pămîntul îmbielșugat. Urmașii marelui Harun-al-Rașid, neconțenți victorioși, se aflau în pragul Europei și se pregăteau să dărime Impărația Bizantină.

Dincolo de zidul cel mare Tagdumbaș, stăpînea Ala-Eddin-Mohamed, Șah de Kvarezm. Solii și spionii lui Ghinghis ajunseră pînă la el. După ce toate informațiile necesare fură adunate la Kara-Korum, nu-i trebui bătrînului han decît un pretext ca să înceapă o campanie asupra acestei părți a lumii, complet necunoscută pînă atunci mongolilor.

Cu ce scop ?

— Bucuria mea, spusese cîndva Ha-Hanul, este să zdrobesc pe dușmani, să-i văd sub picioarele mele, să le iau caii și bogățiile și să ascult după aceea cum se bocesc muierile lor.

În 1219, Ghinghis-han a realizat cu marea lui hoardă, un marș strategic care și astăzi pare o imposibilitate. Două sute cincizeci de mii de războinici au fost duși de la Baikal și din stepe, peste streșina lumii pînă în Persia — trei mii de kilometri în linie dreaptă, prin pustiul de nisip și prin pustiuri de piatră înălțate pînă la cer. Mulțimea aceasta de războinici trebuia să înainteze, să se aprovizioneze și să ajungă în bună stare într-o țară necunoscută. În Tagdumbaș războinicii au trebuit, în mijlocul verii, să-și spargă drumul prin ghețuri. Cînd au trecut pe lîna vestică, au trebuit să tale pădurile și să facă poduri peste prăpăstii. Ha-Hanul încălecase și el ca să se ducă să puie piciorul pe grumazul dușmanului.

Războiul acesta a fost lung, greu și cumplit. Mongolii au înfruntat toate suferințele și toate greutățile și, după repetate lovituri, au ajuns să roadă, să desfacă și să sfărîme cele mai puternice armii ale orientului musuiman.

Buhara, Samarcand și toate cetățile fericite din ținuturile rodnice ale fluviilor celor mari pînă la Arabia și India trebuiră să se plece stăpînirii lui Ghinghis.

Nu-i locul aici să dăm în amănunt fie greutățile campaniilor, fie îndirjirea cumplită a hanului, fie țaria neînduplecată a războinicilor săi, fie peripețiile fără număr, bătăliile, asediurile cetăților, isprăvile romantice ale fiilor săi sau ale emirilor și șahilor răsăriteni. Oștile negre ale lui Ghinghis ajunseră pînă la Indus.

Unui dintre urhanii lui, vestitul Subotai Behadir, răzbind în altă parte a lumii, pe lîngă Marea Caspiei, ajunse în Europa. Mongolii dărimară și incendiară, uciseră și prădară și în aceste locuri. Coloanele lor au ajuns la Dunăre, au trecut Carpații, și strămoșii noștri au păstrat crîncenă amintire despre acele năprasnice rostogoliri de oști. Călăreții lui Subotai au ajuns pînă în Polonia și Germania la hotarele Veneției, și de acolo, Subotai a trimis curieri către stăpînul său, închinîndu-i prăzi din această parte a lumii.

Astfel expediția fantastică a lui Subotai Behadir a adus în părțile noastre de lume așezările de mai tirziu ale hoardei de aur în estul

european. Tătarii de dincolo de Volga și tătarii de Crim au fost în curs de veacuri spaima pașnicilor plugari și păstori de la Dunăre și Carpați.

În cortul lui cel mare de la Kara-Korum, Hanul primea aceste vești din marginea lumii apusene și alte vești din alte orizonturi, de la țărmul Oceanului Pacific, și altele de la hotarul Indiei; curierii veneau și plecau. Veneau de la mii de kilometri și se duceau cu porunci teribile la mii de kilometri. Toate poruncile acestea purtau minia Ha-Hanului, fie împotriva feciorilor lui cu veleitățile de independență, fie împotriva urhanilor, fie împotriva noroadelor supuse. Nici o milă, nici o îngăduință — aceasta era legea lui. Domnea neguros și crincen din cortul lui din pustie, hotărînd oarecum sfîrșitul lumii, cînd viața lui era aproape de stingere. Cînd a sunat ceasul destinului pentru el, a și început a viscoli, peste Kara-Korum și peste alcătuirea lui de forță trivială, nisipul uitării.

Kara-Korum nu mai este; nimeni nu mai cunoaște unde a fost mormîntul cuceritorului. Din toată această năprasnică furtună nu a rămas decît un nume de spaimă. Căci viața lumii nu se călăuzește prin ură și distrugere spre destinul ei ascuns, ci prin lumina inteligenței și iubire. Justificare în fața istoriei umane are numai puterea care, în scopurile ei finale, răspunde acestui comandament.

SFÎRȘIT

50 352/3

65

Rugăm cititorii să ne trimită impresiile și sugestiile lor asupra lucrărilor publicate în colecția noastră pe adresa București, Raionul I. V. Stalin, Casa Științei, Piața Științei Nr. 1, Redacția revistei „Știință și tehnică”. Telefon 7.60.10 int. 1571-1164.

Colecția „Povestiri științifico-fantastice” apare la 1 și 15 ale fiecărei luni, în 32 pagini, prețul de 1 leu exemplarul.

Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții.

Prețul abonamentelor :

3 luni	6 lei
6 luni	12 lei
1 an	24 lei

APARE DE DOUĂ ORI PE LUNA - PREȚUL 1 LEU